

1942 թ. հոկտեմբերից Երևանի թիվ 447 գործարանը (Հայէլեկտրոմեքենաշինական) սկսեց վերանորոգել վնասված ինքնաթիռներ: Այնուհետև, գործարանում արտադրվեց «Ցակ-3» կործանիչ ինքնաթիռի թևեր ու շասսի, որոնք ուղարկվում էին Թբիլիսիի ինքնաթիռաշինական գործարան, որտեղ և հավաքվում էր վերջնական արտադրանքը: Պատերազմի վերջին տարում թիվ 447 գործարանը սկսեց «ՈւՏ-2Մ» ինքնաթիռների սերիական արտադրությունը, որոնք տեղում փորձարկվելուց հետո ուղարկվում էին ռազմաճակատ:

Գյուղատնտեսության աշխատավորների հերոսական ջանքերով Հայրենական պատերազմի տարիներին ոչ միայն չկրճատվեցին գյուղատնտեսական մթերքների արտադրությունն ու ցանքատարածությունների մակերեսը, այլև զգալի չափով ավելացան դրանք:

Գյուղատնտեսության աշխատողների խնայողությունների հաշվին կառուցվեցին «Հայաստանի կոլտնտեսական» տանկային շարասյունը, «Սովետական Հայաստան» գրահագնացքը: Ընդհանրապես պատերազմի տարիներին Խորհրդային Հայաստանի թիկունքի աշխատավորների խնայողությունների հաշվին բացի վերոհիշյալից, կառուցվեցին «Չանգեզուրի լեռնագործ», «Հայաստանի ֆիզկուլտուրնիկ», «Հայաստանի կոմերիտական», «Հայաստանի պիոներիա», «Սովետական Հայաստան» տանկային շարասյունները և այլն:

Հայրենական Մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի գործում իրենց արժանի ավանդը ներդրեցին նաև գիտության, կրթության, արվեստի, գրականության, մշակույթի բոլոր բնագավառների աշխատողները: Չնայած պատերազմական դժան պայմաններին, ԽՍՀՄ Գիտությունների ակադեմիայի Հայաստանի մասնաճյուղի՝ «Արմֆանի» հիման վրա 1943թ. նոյեմբերի 29-ին

հանրապետությունում բացվեց Հայկական ԽՍՀ գիտությունների ակադեմիան, որի առաջին նախագահ ընտրվեց ակադեմիկոս Հովսեփ Օրբելին, իսկ փոխնախագահներ՝ ակադեմիկոսներ Վիկտոր Հանբարձումյանն ու Վարդան Գուլքանյանը:

Հայ գիտնականները, գրողները, երաժիշտները, դերասանները, նկարիչները, մանկավարժները, բժիշկները, մտավորության մյուս ներկայացուցիչները իրենց կարողություններն ամբողջովին նվիրեցին հաղթանակի գործին:

Այսպիսով, Հայրենական Մեծ պատերազմի առաջին իսկ օրից մինչև նրա հաղթական ավարտը, Հայաստանի աշխատավորների հերոսական աշխատանքի շնորհիվ, որոնց մեջ մեծ թիվ էին կազմում կանայք, տարեցներն ու դպրոցականները, պատերազմի հաշմանդամները, հանրապետությունը վերածվեց իսկական ռազմական ճամբարի, Կարմիր բանակի մարտական գինանոցի, որտեղից «Ամեն ինչ ռազմաճակատի համար, ամեն ինչ հաղթանակի համար» նշանաբանով ամեն օր տասնյակ գնացքակազմերով ռազմաճակատ էին ուղարկվում մարդկային համալրումներ, զենք, զինամթերք, սնունդ, հանդերձանք և այլն: Ռազմաճակատում մարտնչող հայ ռազմիկները մարտերի ամենածանր պահերին և ամենուրեք մշտապես զգում էին թիկունքի աշխատավորների աջակցությունը, ստանում էին նրանց ինչպես նյութական, այնպես էլ բարոյական օգնությունը:

Ֆաշիզմի դեմ տարած հաղթանակում մեծ ավանդ ներդրեցին նաև ԽՍՀՄ պետական բարձրագույն մարմիններում, ռազմական արդյունաբերության և տնտեսության տարբեր բնագավառներում աշխատող հայ պետական գործիչները, գիտնականները, կոնստրուկտորները և այլն: Բավական է թվարկել նրանցից մի քանիսի անուններն ու վարած պաշտոնները, և ավելի պարզ կդառնա մեր ասածը:

Անաստաս Միկոյան. 1941թ. հունիսի 30-ից մինչև 1945թ. սեպտեմբերի 4-ը եղել է Պաշտպանության պետական կոմիտեի անդամ:

Իվան Թևոսյան. 1940-1948 թթ. եղել է սև մետալուրգիայի ժողկոմ և նախարար:

Արտեմ Միկոյան. 1940-1978 թթ. եղել է ՄԻԳ կործանիչ ինքնաթիռների ստեղծման կոնստրուկտորական բյուրոյի գլխավոր կոնստրուկտոր:

Համո Յոյան. 1940-1954 թթ. եղել է թիվ 92 հրետանային գործարանի տնօրեն:

Ստեփան Ակոպով. 1941-1946 թթ. եղել է ԽՍՀՄ Միջին մեքենաշինության ժողկոմ և նախարար:

Սուրեն Աղաջանով. 1941-1945 թթ. եղել է թիվ 21 ավիագործարանի տնօրեն:

Հարություն Տեր-Մարգարյան. 1941-1945 թթ. եղել է Նովոսիբիրսկի ավիացիոն գործարանի գլխավոր ինժեներ:

Պարույր Մաթևոսյան. 1941-1971 թթ. եղել է Ստալինգրադի «Կրասնի Օկտյաբր» մետաղաշինական գործարանի տնօրեն:

Բագրատ Հարությունով. 1939-1946 թթ. եղել է ԽՍՀՄ հաղորդակցության ճանապարհների ժողկոմի առաջին տեղակալ:

Լևոն Օրբելի, բժշկական ծառայության գեներալ-գնդապետ, ակադեմիկոս, 1942-1946 թթ. եղել է ԽՍՀՄ գիտությունների ակադեմիայի փոխնախագահ, 1925-1950 թթ. Լենինգրադի Ս.Մ. Կիրովի անվան Ռազմաբժշկական ակադեմիայի ֆիզիոլոգիայի ամբիոնի պետ, 1943-1950 թթ. Նույն ակադեմիայի պետ: Նրա եղբայրը՝ ակադեմիկոս՝ Հովսեփ Օրբելին 1943-1951 թթ. եղել է Լենինգրադի պետական երմիտաժի տնօրեն, 1943-1947 թթ. Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի նախագահ, 1946 թ. մասնակցել է Նյուրնբերգի դատավարությանը որպես մեղադրության վկա՝ մերկացնելով ֆաշիստական բարբարոսների հանցագործությունները Լենինգրադի նկատմամբ և ուրիշներ:

Փառք ու պատիվ հայազգի բոլոր թիկունքայիններին:

СТО ЛЕТ ЖИЗНИ. СТО ЛЕТ ПАМЯТИ. СУДЬБА МИШИ СААКЯНА

В Алаверди широко и по-настоящему тепло отметили 100-летие ветерана Великой Отечественной войны Миши Гегамовича Саакяна. Но это был не просто юбилей. Это был день, в котором соединились судьба одного человека, история целого поколения и любовь большой семьи, разбросанной по всему миру.

На праздник съехались внуки и правнуки — семь внуков, одиннадцать правнуков со своими семьями. Они живут в разных странах, говорят на разных языках, в их семьях уже переплелись культуры и даже расы. Но в этот день все дороги вели в далёкий армянский Алаверди Лорийской области — к человеку, с которого для них всё началось.

Поздравить ветерана пришли и представители администрации города, Объединения ветеранов Армении имени маршала И.Х. Баграмяна, посольства России в Армении, 102-й российской военной базы в Гюмри, Генерального консульства РФ в Гюмри, московской

общественной организации «Диалог», движения «Бессмертный полк СНГ», Русского дома в Армении и других организаций.

Праздник начался у Мемориала павшим во Второй мировой войне. И в этом было особое чувство — как будто всё начиналось с памяти. И это по-настоящему правильно. С самого утра шёл холодный дождь, но он никого не остановил.

Миша Гегамович вошёл в парк бодрым шагом — улычивый, светлый, с живыми глазами. В руках у него был листок. На нём — стихотворение, которое он сам написал к своему столетию. И именно его он прочитал — спокойно, уверенно, как человек, проживший большую жизнь и имеющий право говорить от сердца — будь то стихами или просто словами.

Слова благодарности прозвучали от представителей различных организаций — тёплые, искренние, наполненные уважением к его судьбе и подвигу.

Затем выступила молодёжь — армянские танцы и песни, искренние, наполненные светом и благодарностью. Звучала музыка, но в каждом движении чувствовалась живая связь поколений.

После этого все возложили цветы к хачкару — каменному кресту, символу армянской судьбы, тяжёлого, но достойно пронесённого креста.

А затем все отправились в Санаин — средневековый монастырь, один из духовных символов Армении. Санаин — это не просто архитектура, это многослойность и многоголосие веков: массивные камни, своды, многочисленные залы, в которых живёт молитва, место, где время словно останавливается. Под ногами — древние плиты с захоронениями, вокруг — многовековое эхо молитв, запах ладана и тёплый свет свечей. Это духовный и образовательный центр, где веками рождалась мысль и укреплялась вера.

И Миша Гегамович в свой юбилей обязательно захотел прийти сюда — в храм. Помолиться и поставить свечу. Как тогда, много лет назад, когда уходил на фронт.

Он зажжёт свечу. Долго смотрел на огонь. И в этот момент всё вокруг будто замерло. Потому что огонь свечи — это память. Это те, кто не вернулся. Это прожитая жизнь. Это благодарность. Мягкий свет освещал его лицо, и казалось, он смотрит в вечность.

После этого все поехали в Алаверди, в большой зал, где собралось более 170 человек. Смех, тосты, музыка, разговоры — настоящий праздник жизни. Но за этим праздником — большая судьба.

На фронт Миша Гегамович ушёл в 1944 году, сразу после школы. Хотел пойти раньше — вслед за братьями, добровольцем, но его тогда отправили обратно, сказав: «И на тебя ещё войны хватит».

«И действительно, и на меня хватило», — говорит Миша.

Учился он отлично, стал связистом и переводчиком. Хорошее знание русского языка, как он сам признаётся, не раз спасало ему жизнь.

Он прошёл через тяжёлые бои, участвовал в сражениях на Эльбе, в Магдебурге, дошёл до Берлина. А после Победы был направлен на Дальний Восток — в Уссурийск, где обучал азбуке Морзе и телеграфированию военнослужащих из дружественной Кореи.

И сегодня он с улыбкой говорит, что до сих пор помнит азбуку Морзе.

Демобилизовался он в 1951 году и вернулся в родное село Шнох, где живёт до сих пор. Его братья не вернулись с войны. И, наверное, именно поэтому самой дорогой своей наградой он считает медаль «За Победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.». Он также награждён орденом Отечественной войны II степени и знаком «Отличный связной».

После войны он стал машинистом и проработал до самой пенсии. Женился, в семье родились двое детей, а ещё одну девочку он удочерил — дочь погибшего брата, взяв на себя ответственность за её судьбу как за свою собственную.

Но судьба оказалась тяжёлой — двоих из них он пережил. И, пожалуй, нет испытания тяжелее для человека, чем пережить своих детей.

Сегодня он живёт один — в своём большом доме в Шнохе. В доме чисто и уютно, во дворе — цветы и деревья. Он сам носит воду, поливает, ухаживает за садом, выращивает овощи, заготавливает дрова. Говорит, что движение и труд помогают жить и держаться.

Двоюродный брат Рубен часто навещает его. И на юбилее он сидел рядом, по правую руку — как самый близкий человек, как тихая и надёжная опора.

Но всё равно — иногда бывает одиноко.

Миша Гегамович не потерял чувства юмора. Несколько лет назад, после фотосессии «Лица Великой Победы», он посмотрел на себя в зеркало — в красивой голубой рубашке — и с улыбкой сказал: «А я ещё ничего... хоть женись».

И ведь действительно — он пошёл и женился. Нашёл женщину, привёл её в дом. Это тоже часть его характера — не сдаваться, жить, несмотря ни на что. К сожалению, вместе они прожили недолго — я не стала расспрашивать.

Но Миша Гегамович не теряет надежды, что рядом ещё появится человек — женщина, друг, спутница жизни, с которой можно будет делить дни и просто быть рядом.

На своём столетии он танцевал. К нему подходили, обнимали, фотографировались. Вокруг — большая семья, друзья, люди, которые пришли сказать «спасибо».

И всё же в этом празднике была тихая, едва уловимая грусть. Потому что праздник закончится — и он снова останется один в своём большом доме, среди цветов, среди воспоминаний.

Конечно, его могли бы забрать к себе дети или внуки. Но он не хочет уезжать. Потому что здесь — его земля. Его жизнь. Его память. Здесь — могилы родных, за которыми он, столетний человек, продолжает сам ухаживать.

И, наверное, в этом есть главное.

Потому что такие люди — это и есть живая связь времени. Люди, которые прошли через войну, потерю, труд, любовь — и сохранили в себе свет...

Елена ШУБАЕВА

ЖИВАЯ ПАМЯТЬ: В ЕРЕВАНЕ ПРЕДСТАВИЛИ КНИГУ 104-ЛЕТНЕГО ВЕТЕРАНА ГРАНТА КАРАПЕТЯНА

В Ереване состоялась торжественная презентация книги 104-летнего ветерана Великой Отечественной войны Гранта Меликсетовича Карапетяна «От прадеда до правнука. Семейная сага ветерана Великой Отечественной войны», изданной в Москве в Книжной серии «Диалог». Книга вышла под редакцией Елены Шуваевой при содействии Юрия Навояна.

Мероприятие стало по-настоящему значимым и символичным. В зале собрались Чрезвычайный и Полномочный посол России в Армении Сергей Павлович Копыркин, председатель Объединения ветеранов Армении имени маршала И.Х. Баграмяна Симон Николаевич Есаян, представители дипломатического корпуса, общественных организаций, студенты, школьники — и, конечно, сам герой вечера, его дети и внуки.

Особую торжественность событию придавало то, что в этом году, 7 ноября, Грант Меликсетович отметит своё 105-летие. И эта книга — не просто издание, а настоящий итог долгой, насыщенной, непростой и достойной жизни.

Презентация сопровождалась выставкой живописных работ автора. Многие уже знают, что в сто лет Грант Меликсетович открыл в себе ещё одно призвание — живопись. В подарок от внучки Нелли он получил краски, холсты и мольберт — и начал писать. На его картинах — армянские храмы, монастыри, горные пейзажи, мирное небо. В каждом полотне — тепло памяти и благодарность жизни.

В углу каждой картины он оставляет особую подпись — двух аистов. Для него это символы мира, любви, семьи, продолжения жизни. И кто, как не человек, прошедший через войну, знает истинную цену этим символам.

Презентацию дополнила музыкальная программа. В зале звучали легендарные военные марши в исполнении духового оркестра, специально собранного из разных коллективов и музыкантов при поддержке Тиграна Суджяна. Эти мелодии — знакомые каждому — создавали особое настроение, возвращая в атмосферу тех лет, усиливая чувство сопричастности и живой памяти. Музыка словно связывала прошлое и настоящее, делая этот вечер ещё более глубоким и проникновенным.

Знаково, что презентация состоялась 3 апреля — в день установления дипломатических отношений между Арменией и Россией. В этот же день московская общественная организация «Диалог» отметила своё 9-летие. На это обратил внимание Симон Николаевич Есаян, поздравив Юрия Людвиговича Навояна и поблагодарив за системную работу.

Открывая мероприятие, Юрий Навоян отметил, что в Книжной серии «Диалог» уже сложилась традиция — ежегодно издавать книги ветеранов Великой Отечественной войны. Он напомнил, что в прошлом году вышла книга к 80-летию Победы и 100-летию Лачина Вагаршаковича Степаняна «Моё время, моя Победа. Стихи фронтовика», составленная Еленой Шуваевой. Она же выступила редактором и нынешнего издания.

Важно, что в 2023 году оба ветерана — Лачин Степанян и Грант Карапетян — были приняты в Международный союз писателей имени святых Кирилла и Мефодия в качестве почётных членов. Это признание не только их литературного труда, но и их жизненного пути.

В своём приветственном слове Сергей Копыркин подчеркнул, что книга Карапетяна — это не просто семейная хроника, а живое свидетельство эпохи: «Это голос очевидца, напоминание о том, что мы не имеем права забывать ни о цене Победы, ни о том, что ужасы нацизма не должны повториться. В современном мире, когда историческая память всё чаще становится объектом манипуляций, такие книги приобретают особое значение».

Симон Есаян, в свою очередь, напомнил о масштабах участия армянского народа в войне: более 500–600 тысяч армян сражались на фронтах, более 200 тысяч не вернулись. Сегодня в Армении осталось всего 27 ветеранов.

Елена Шуваева рассказала о работе над книгой, подчеркнув, что это не только повествование о боевом пути, но и глубокая история рода — от предка Карапета до наших дней. Сам Грант Меликсетович о войне говорит немного, но именно это сдержанное молчание порой оказывается выразительнее любых слов.

Своими размышлениями поделился и Самвел Караханян — член Адвокатской палаты города Москвы, доктор юридических наук. Он отметил, что перед нами — поколение победителей, и сегодня, как никогда, важно иметь возможность соприкоснуться с такими людьми: «Мы в последнее время особенно нуждаемся в этом общении. Оно даёт уверенность в будущем».

Поблагодарив организаторов мероприятия, он подчеркнул: «Часто можно услышать слова — что бы ни случилось, мы не можем считать себя побеждёнными. Но в данном случае ничего не нужно придумывать или играть какую-то роль. Перед нами — реальное поколение победителей, людей, которые действительно заложили основу будущего нашей Родины».

Особенно трогательным стало его наблюдение о возрасте и внутреннем состоянии человека: «Есть такая формула: человек молод,

если у него есть воспоминания и есть стремления. Если, несмотря на возраст, у него есть мечты — значит, у него есть будущее. Мы узнали, что Грант Меликсетович начал писать книгу в 94 года, а в сто лет обратился к живописи. Значит, исходя из этой формулы, он — молодой человек».

И в завершение он сказал: «Сегодня мы приветствуем молодого человека — представителя поколения победителей».

В свою очередь, главный редактор газеты «Голос Армении» Флора Нахшкарян отметила, что эта книга — по-настоящему трогательная и не может не затрагивать сердца людей.

«Мы все так или иначе связаны с этим поколением. Мои мама и папа прошли Рижский фронт», — сказала она, добавив, что память о войне живёт в каждой семье.

Она поделилась и личным эпизодом: однажды в редакции они решили провести свой «Бессмертный полк». Редакция небольшая, но, когда собрали истории, оказалось, что в этом полку — 104 человека.

«В каждом из нас есть частица той страшной войны и той Победы. И то, что сегодня происходило здесь, не может нас не затрагивать», — подчеркнула она.

Директор Института востоковедения НАН РА Рубен Сафрастян отметил, что встреча с живым ветераном и его книгой даёт редкое чувство сопричастности к подлинной правде о войне — правде, в основе которой лежит братство народов.

И действительно, судьба Гранта Карапетяна — это судьба поколения.

Он родился в ноябре 1921 года в Ереване в семье учителей. Детство было непростым: в 1925 году отец был сослан в Сибирь, затем семья переехала на Украину, и только в 1935 году они вернулись в Армению.

С первых дней войны он стремился на фронт. В 1941 году попал в школу ВВС в Тбилиси, затем — в Бакинское пехотное училище. В 1944 году оказался на передовой — командиром пулемётного взвода.

Он прошёл боевой путь от Киева до Праги. 28 апреля 1945 года, за считанные дни до Победы, был ранен и встретил радостную весть в госпитале. За мужество награждён двумя

орденами Отечественной войны, двумя орденами Красной Звезды и множеством медалей.

После войны он посвятил себя созиданию – участвовал в восстановлении и строительстве Еревана и Кировакана, стал Заслуженным строителем и Заслуженным архитектором Армении. Его руками и его мыслями создавались здания, в которых живут люди.

И в этом – особая логика судьбы: человек, прошедший разрушение, потом всю жизнь строил.

Сегодня, в свои 104 года, Грант Меликсетович остаётся активным участником ветеранского движения, моральным ориентиром для молодёжи. Он не просто свидетель эпохи – он её живая совесть.

Книга «От прадеда до правнука» – это не просто биография. Это духовное завещание. Это попытка передать главное – память, опыт, смысл. Потому что такие люди, как Грант Карапетян, напоминают нам о самом важном: время проходит, поколения сменяются, но остаётся то, что человек успел сохранить, построить и передать дальше. И, наверное, именно в этом – настоящая Победа.

Елена ШУБАЕВА

ԳԵՈՐԳԻ ՄԱՐԳԱՐԻ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

*ԻՆԺԻՆԵՐ և ԳՅՈՒՏԱՐԱՐ ՀԱՅՐ, ՈՎ
ԴԱՐՁԱՎ ՍՏԱԼԻՆԻՆ ԼԱՎԱԳՈՒՅՆԸ
ՄԱՐՄՆԱՎՈՐԱԾ ԴԵՐԱՍԱՆԸ*

Գեորգի Սահակյանը ծնվել է 1926 թվականի մարտի 27-ին՝ Բաքվում: Նա իր ստեղծագործական կարիերան սկսել է բավականին հասուն տարիքում: Սահակյանը երկար տարիներ աշխատել է որպես ինժեներ-նախագծող «Օրգէներգոստրոյ» համամիութենական ինստիտուտի մասնաճյուղում, զբաղվել է գյուտարարությամբ, եղել է ծովի ջրի աղազերծման կայանի հեղինակներից մեկը:

Այնուամենայնիվ, կյանքը լի է անսպասելի շրջադարձերով: Դերասան դառնալուն նրան օգնել է Գրոգնիում պատահական հանդիպումը մի խումբ կինոգործիչների հետ, որոնք ֆիլմ էին նկարահանում Չեչեն-Ինգուշ Ինքնավար Խորհրդային

Սոցիալիստական Հանրապետության մասին: 1978-ին ամբողջ երկրում Ստալինի նման մարդ էին փնտրում «Թեիրան-43» ֆիլմի նկարահանումների համար: Մի քանի ամիս անց Գեորգին լսումների հրավեր է ստանում և հաջողությամբ անցնում դրանք: Սահակյանի դերյուտն այնքան վառ էր, որ մյուս հայտնի ռեժիսորներն էլ էին սկսել նրան կանչել նկարահանման:

Նրա նմանությունը Իոսիֆ Ստալինի հետ ուշադրություն էր գրավում նույնիսկ ուսանողական տարիներին: Եւ այսպիսով Սահակյանը դարձել է միակ դերասանը, որ Ստալինին մարմնավորել է առանց դիմահարդարման, կեղծամի և կեղծ բեղերի, և առաջին հայն է, որ այս կերպարով էկրան է բարձրացել: Նա 36 ֆիլմում մարմնավորել է Ստալինի կերպարը՝ սահմանելով ռեկորդ, որը նույնիսկ գրանցված է Գինեսի ռեկորդների գրքում:

1990 թվականին հայկական ջարդերի ժամանակ Գեորգի Սահակյանը ստիպված է եղել Բաքվից փախչել Կրասնովոդսկ: Հետագայում տեղափոխվել է Մոսկվա, որտեղ գլխավորել է «Նմանակների ակումբը»:

Գեորգի Սահակյանը կյանքից հեռացել է 2014 թվականի հուլիսի 4-ին Մոսկվայում՝ 88 տարեկան հասակում: Նրա կենսագրությունը մի մարդու պատմություն է, ով կարողացավ պատահական նմանությունը վերածել ոգեշնչող կարիերայի՝ թողնելով անմոռանալի հետք կինոյի պատմության մեջ:

Աննա ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

КНИЖНАЯ ДИПЛОМАТИЯ В ДЕЙСТВИИ: ПРЕЗЕНТАЦИЯ КНИЖНОЙ СЕРИИ «ДИАЛОГ» В ТБИЛИСИ

В Тбилиси, в Кавказском доме, состоялась презентация изданий Книжной серии «Диалог» — проекта, направленного на сохранение исторической памяти и развитие культурного диалога. Мероприятие было организовано Объединением ветеранов Армении имени маршала И. Х. Баграмяна, в связи с чем в грузинскую столицу прибыла делегация организации во главе с её председателем Симоном Есаяном. С грузинской стороны куратором встречи выступил писатель и общественный деятель Михаил Ананов.

В центре внимания оказались издания, посвящённые судьбам ветеранов Великой Отечественной войны. Собранным были представлены книги 104-летнего ветерана Гранта Карапетяна, который в этом году отметит 105-летний юбилей, — «От прадеда до правнука. Семейная сага ветерана Великой Отечественной войны», недавно изданная в Москве, а также 101-летнего ветерана Лачина Степаняна — «Моё время, моя Победа. Стихи фронтовика». Оба издания вышли при поддержке общественного деятеля, учредителя организации «Диалог» Юрия Навояна и под редакцией Елены Шуваевой.

Отдельное место в презентации занял журнал «Ветеран» — официальное издание Объединения ветеранов Армении имени маршала И. Х. Баграмяна, который с начала 2026 года издаётся при поддержке организации «Диалог» и выполняет важную миссию сохранения памяти о поколении победителей.

Также были представлены и другие книги, вышедшие в рамках Книжной серии «Диалог»: новая работа арцахского писателя Ашота Бегларяна «В утробе войны», а также издания Альберта Восканяна, Виктора Коноплёва, Константина Шакаряна. Особое внимание было уделено старейшему журналу Союза писателей Армении, издающемуся на русском языке с 1958 года, который в последние годы выходит при поддержке «Диалога» и вновь стал доступен российскому читателю, возвращаясь

в пространство культурного и литературного обмена.

В ходе встречи Елена Шуваева и Симон Есаян рассказали о деятельности ветеранской организации, о развитии партнёрских связей, совместных гуманитарных и культурных проектах, а также о современной жизни ветеранов, для которых подобные инициативы становятся важной формой общественного внимания и поддержки.

По завершении мероприятия все представленные издания были переданы в дар армянской общине Тбилиси, а также грузинским читателям, посетившим встречу, что стало ещё одним жестом укрепления культурных связей и распространения исторической памяти через книгу.

Поездка делегации и проведение мероприятия стали возможны благодаря содействию организации «Диалог» и Дома Москвы в Ереване.

Алёна ДАНДИНА

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԳՈՐԾԻՉ ՖԻԴԱՅԻ ԱՐՇԱԿ ԳԱՎԱՖՅԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՇՏՊԱՆ ՔԵՌԻՆ

Արշակ Գավաֆյանը ծնվել է 1856 թվականի ապրիլին՝ Կարին քաղաքում, ում հայ ժողովուրդը մեծարել է Քեռի անունով: Պատանեկան տարիներին զբաղվել է արհեստով, դարձել հմուտ կոշկակար, նորոգել թամբեր: Նա երեսունն անց էր, երբ ընտրեց ժողովրդին ծառայելու ուղին: 1890թ. անդամագրվում է Սարգիս Կուկունյանի ջոկատին և մեկնում Թուրքիա: Մարտի բռնվելով թուրք սահմանապահ ջոկատների հետ, չի կարողանում անցնել ռուս-թուրքական սահմանը և ենթարկվում է ցարական իշխանության հետապնդումներին: Քեռուն հաջողվում է խուսափել Սիբիր արքայազնից և 5 տարի անց, այնուամենայնիվ՝ 1895թ. հայտնվում է Արևմտյան Հայաստանում և Բասենի հովտում կազմակերպում է տեղի հայ բնակչության ինքնապաշտպանություն՝ ընդդեմ թուրքերի ու քրդերի զինված ավազակախմբերի: 1903թ. Քեռին մի խումբ ֆիդայիների հետ մեկնում է օգնելու Սասունի ինքնապաշտպանությունը

կազմակերպող ֆիդայիներին: 1905-06թթ. հայ-թաթարական ընդհարումների ժամանակ Քեռին կազմակերպում է Չանգեզուրի, Շարուր-Դարալագյազի հայկական գյուղերի ինքնապաշտպանությունը:

1908-09թթ. Քեռին արդեն Պարսկաստանում էր և պարսկական հեղափոխության հրամանատար Եփրեմ Խանի (Եփրեմ Դավթյան) մերձավոր զինակիցն էր: Եփրեմ Խանի սպանությունից հետո վրեժխնդիր է եղել Նրա սպանության համար:

1914-15թթ. ստեղծվում են հայկական կամավորական ջոկատները, և 4-րդ ջոկատի հրամանատար է դառնում Քեռին: Այդ ժամանակ նա արդեն 58 տարեկան էր: Նրա ջոկատը կռվում էր Սարիղամիշի հատվածում, որտեղ թուրքական բանակն Էնվեր փաշայի գլխավորությամբ կենտրոնացրել էր հիմնական հարվածը: Ռազմական պատմության մեջ հավերժացված է Նրա նահանջը՝ 1914թ. դեկտեմբերին: Հին ֆիդային մի խումբ քաջերի հետ մարտնչում էր թշնամու դեմ՝ թույլ չտալով շրջանցել հակահարձակման պատրաստվող ռուսական բանակի թևերը: Եվ Քեռին Կարս եկավ հյուժված, ծեծված, բայց ոչ պարտված:

Ահա թե ինչպիսի բնութագիր էր գրել Քեռու մասին գեներալ Նազարբեկյանը 1915թ. մայիսին. «Քեռին հայկական դրուժինաների բոլոր հրամանատարներից ամենահամակրելին է: Ռազմական գործը շատ լավ է հասկանում և որպես հրամանատար մարտի ժամանակ անփոխարինելի է: Հարգանք է վայելում ռուս սպաների շրջանում, թեև ռուսերեն չգիտի: Իրեն պետերից հեռու է պահում»:

«Այդ հին ֆիդային դրուժինայի հոգին էր, Նրա հայրը: Նրան բոլորն էլ սիրում էին: Միայն Նրա դրուժինայում են հանդիպել հույների, ռուսների, եզդիների, ասորիների: Նրա մոտ հաճույքով էին գնում: Հպարտանում էին Նրանով: Քեռին ուներ հրամանատարի՝

մարդկանց պահպանելու, ավելորդ զոհերից խուսափելու արժեքավոր հատկանիշ: Եվ նա հասել էր դրան: Մարտում խիստ էր: Մարտից հետո՝ բոլոր զինվորների ու սպաների բարեկամ ու լավ ընկերներ: Երբ ես նրան հարցրի, թե ինչ զինվորական կոչման է հավակնում, նա պատասխանեց. «Պողպորուչիկն էլ հերիք է»:

1916թ. մայիսի սկզբին, Մոսուլի ճանապարհին՝ Ռևանդուզի մոտ, Թուրքերը նետելով իրենց առավել մարտունակ դիվիզիաները, փորձում էին շրջապատել ռուսական ոչ մեծաթիվ ստորաբաժանումը և նրա հետ գործող Զեռու և Իշխանի կամավորական ջոկատները: Երեք օր ու գիշեր կատաղի մարտեր էին ընթանում: Ռուսական գլխավոր ուժերը լեռնանցքի մյուս կողմում էին և չգիտեին, թե ինչ է կատարվում առանձին ջոկատի հետ: Թուրքերն արդեն տոնում էին հաղթանակը: Ռուսներն ու հայերը որոշել էին կռվել մինչև վերջ՝ լավ իմանալով, որ թուրքերը գերի չեն վերցնում:

Մայիսի 15-ի գիշերը Զեռին հավաքում է իր մարտիկներին և որոշում անձամբ գլխավորել ճեղքումը: Այնինչ թուրքերն անընդհատ ուժեղացնում էին կրակը: Հենց Ռևանդուզի մոտ նրանք կիրառում են պայթուցիկ գնդակներ, որոնք առգրավվել էին անգլիացիներից: Հապաղել չէր կարելի, և Զեռին իր խումբը տանում է հարձակման:

Առանց գլխարկի, քամուց ծածանվող ալեհեր մազերով, արհամարհելով վտանգը, նա գնում էր առջևից և իր անձնական օրինակով ոգևորում բոլորին: Ճեղքումը հաջողվում է, թուրքերը սկսում են խուճապահար փախչել և ջոկատի հաղթանակը դառնում է կատարյալ, սակայն Զեռին հաղթողների մեջ չէր, նա զոհվում է մարտում:

Զեռու աճյունն ամփոփված է Թիֆլիսի Խոջիվանքի հայկական գերեզմանատանը՝ Նիկոլ Դումանի և Սեբաստացի Մուրադի կողքին: Հուղարկավորությանը մասնակցում էին ավելի քան 30 հազար մարդ:

Անդրանիկը դամբանականում ասում է. «Եվ այս ծանր կորստի դառնությունը չպետք է մեր

գիտակցության մեջ մթազնի այն գաղափարի սրբությունը, հանուն որի իր ալեհեր գլուխը դրեց Զեռին»:

ԱՆՆԱ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

ՔԵՌՈՒ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

/Խոսք և երաժշտություն՝ Աշուղ Միջագի/

Չորրորդ գունդի հրամանատար քաջ Զեռի,
Ինքդ արի, գործերդ էին միշտ բարի,
Սրտաճմիկ՝ լուրդ առանք ցավալի,
Քաջաց քաջ հերոս, Զեռի պանծալի:

Անգուլ մահը քեզ մեզանից բաժանեց,
Մեր սրտերում անբուժելի վերք բացեց,
Միթե չար գնդակը քեզի՞ որոնեց,
Գաղափարդ ու հոգսերդ խորտակեց:

Թող լռեն սոխակներ, Էլ չճվլան,
Սլացեք կռուներդ դեպի Հայաստան,
Լուր տարածեք ամբողջ հայության՝
Հայոց պաշտպան Զեռին մտավ գերեզման:

Դու ամեն տեղ վազում էիր օգնության,
Քեզ ազդում չէր ո՛չ սուր, ո՛չ թուր, ո՛չ գնդակ,
Ամենքին անխտիր էիր դու պաշտպան,
Կոչմանդ արժանի հերոս Զեռի խան:

Մահդ Դաշնակցության մեծ ցավ պատճառեց,
Եվ ընտանիքիդ Էլ սիրտը խռովեց,
Համարյա թե ամբողջ Կովկասը ցնցվեց,
Քեզ համար շատ մայրեր լացին ողբացին:

Ռևանդուզի կռիվն էր շատ ահավոր,
Թշնամու զորքերն էին բյուր հազարավոր,
Տասնինը տասնվեց Մայիս տասնհինգին,
Հայոց առյուծն ընկավ վրեժը կրծքին:
Մի լռեք սոխակներ դեհ ճվլացեք,
Սլացեք կռուներդ դեպի Թուրքիստան,
Լուր տարածեցեք դուք համայն Թուրքեստան,
Հայոց դաշնակցություն իջել է մեյդան:

«OPEL ADMIRAL» ГЕНЕРАЛА А. Г. БАБАЯНА: ПУТЬ ОТ ТРОФЕЯ К СИМВОЛУ ГЕРОИЗМА

Герои Советского Союза: генерал-майор А. Г. Бабаян (слева), гвардии полковник В. Б. Миронов (справа)

У каждого народа есть герои, чей путь служит нравственным ориентиром. Армянский народ в годы Великой Отечественной войны проявил себя как нация истинных воинов; по словам Маршала Г. К. Жукова, армяне – от рядовых до военачальников – стяжали в борьбе с фашизмом неувядаемую славу. Символом этой доблести стал подвиг Амаяка Бабаяна (1901–1945 гг.).

Описание его героического служения и самоотверженной гибели представлено в книге «За счастье Родины», автором которой выступил полковник В. Б. Миронов (1912–1980 гг.), уроженец Мордовии, бывший командир полка тяжелых самоходных установок. Связь между Вениамином Борисовичем и Амаяком Григорьевичем обусловлена их совместной службой в годы Великой Отечественной войны.

Литературное наследие полковника В. Б. Миронова в труде «Стальная гвардия» содержит ценную информацию о боевом опыте Амаяка Григорьевича, не зафиксированную в иных источниках. Предисловие

к работе, озаглавленное «Броней одетые», принадлежит перу Героя Советского Союза, командира 1-го Красноградского механизированного корпуса танковых войск гвардии генерал-лейтенанта С. М. Кривошеина, который дает глубокий профессиональный анализ подчеркивает историческую достоверность изложенных мемуаристом фактов.

Издания предлагаются к ознакомлению. Сведения о Бабаяне приводятся далее с опорой на мемуарное наследие Миронова: «К комкору подошел командир бригады Бабаян. Высокий, полный, с большой сидящей головой, он остановился перед генералом и, волнуясь, произнес: – Я не молод, и ранены мои, полученные в тяжелых боях, еще болят, но обещаю вам, в бою не уступлю молодежи, не отстану от нее. Ведь штурмовать Берлин – честь, о которой мечтает каждый воин нашей армии. Постараюсь, чтобы мой сын Юрий в далеком Ереване гордился своим отцом, Амаяком Бабаяном, участвовавшим в последней, исторической и завершающей битве за свободу

и счастье нашей Отчизны. Слова комбрига заглушили аплодисменты, а Кривошеин крепко обнял и поцеловал Бабаяна» (с. 220).

Заметка В. Б. Миронова в «Красной звезде» от 23 марта проливает свет на судьбу семьи генерала Бабаяна: его брат Макар сообщал, что сын Юрий живет в Ереване и ищет информацию об отце. Однако официальные архивные списки потерь 1-го Белорусского фронта за 1945 год содержат сведения о другом сыне – Валике Амаяковиче Бабаяне, проживавшем в Ярославле. Данное расхождение указывает на необходимость дальнейшего уточнения биографических данных героя.

Крепкая дружба между А. Г. Бабаяном и В. Б. Мироновым ковалась в совместных боях. Ярким символом этого братства стал эпизод под Пеетци-гом: «По сигналу «буря», переданному из флагманского танка, атака возобновилась. К Пеетцигу, расположенному в ложине, на берегу Одера, с трех сторон двинулись наши войска. Запылали дома. Из пеетцигских садов к са-моходке Хоруженко на голубой, открытой легковой машине «оппель адмирал» на большой скорости выскочили пьяные фашисты. Их было пятеро. Они размахивали фаустпатронами и строчили из автоматов. Самоходчиков выручил их старый друг – Муравьев. Он командовал:

– Взводу лейтенанта Оличева выслать одно отделение, оседлать дорогу на Пеетциг, двумя отделениями обстрелять машину противника огнем из автоматов, перекрестным.

Оличев бросился к дороге вместе с Земсковым и Головачевым, за ними побежали другие солдаты. Через несколько секунд взвилась ракета, и фашисты оказались в огненном кольце. Все они сдались в плен. Трофейную легковую машину мы передали командиру 35-й мехбригады генералу Амаяку Григорьевичу Бабаяну как подарок от самоходчиков, как память о боях на гнилых болотах» (с. 137)

Последний бой генерала. В воспоминаниях В. Б. Миронова читаем: «Бригада Бабаяна атаковала вдоль шоссе Цепеник-Мальхов. Пехотинцы продвигались быстро. Роты самоходок двигались за ними, ведя огонь по Мальхову. Вдруг на поле, среди атакующих, поднялись черные столбы разрывов – это были мины. У крайних домиков замелькали огоньки, послышалась пулеметная стрельба. Пехота залегла.

Но тут загрохотали орудия роты Мусатова.

Снаряды рвались на окраине Мальхова. Пулеметы умолкли. Однако, минометная батарея продолжала вести огонь. Я услышал встревоженный голос Мусатова:

– Не пойму, где их «самоварники» засели? Должно быть, в глубоком укрытии.

Пехота не поднималась. По спине у меня пробежали мурашки. Надо было срочно спасать положение. Я вызвал по радио Пузанова, указал квадрат, где обнаружена минометная батарея, попросил подавить ее. Пузанов спокойно ответил:

– У меня туда подготовлен сосредоточенный огонь двух дивизионов. Спрошу командующего артиллерией – как быть.

Это меня взорвало.

– Чего спрашивать? Наша пехота под огнем. Вы же командир полка. Немедленно принимайте решение, иначе ваша помощь безнадежно запоздает. После этого минометчики открыли огонь по Мальхову. Все село заволочло дымом. И тут на поле боя среди пехотинцев появилась высокая фигура генерала Бабаяна. Подняв вверх автомат, он громко крикнул:

– Друзья! Пехотинцы... За мной!.. (с. 226)

С громовым «ура!» солдаты бросились к Мальхову.

Такую дружную атаку я за всю войну видел впервые. Даже раненые ползли вперед и стреляли. Вдруг Бабаян взмахнул руками и упал.

– Комбриг ранен! – крикнул Захаркин.

В триплекс я увидел, как Амаяк Григорьевич под-нялся и снова упал.

– Пойду к нему. перевязать надо, а санитары куда-то исчезли, – сказал я и, выскочив из самоходки, подбежал к Бабаяну. Он посмотрел на меня гаснущим взглядом, с трудом произнес:

– Прощай, друг!..

Подбежали солдаты. Мы положили генерала на танк, и его увезли в Бернау. Там солдаты 35 мехбригады похоронили своего отважного коман-дира с почестями (с. 227).

Узнав о геройском подвиге комбрига, Семен Кривошеин 25 апреля 1945 г. подписал наградной лист, в котором ходатайствовал о присвоении Амаяку Бабаяну звания Героя Советского Союза посмертно.

Великий воин, славный сын армянского народа А. Г. Бабаян не дожил до Великой Победы буквально считанные дни. Тем горше осознавать, что он не увидел ликования соотечественников: победный армянский танец Кочари, исполненный уже в павшем Берлине, стал символом триумфа, до которого истинный герой не дотянул всего пару недель.

Т. И. ЯНГАЙКИНА,

Кандидат филологических наук,
г. Саранск, Республика Мордовия (РФ)

«ԱՄԵՆԱԳԱՂՏՆԻ» ՀԱՅԸ՝ ՍԱՄՎԵԼ ՔՈՉԱՐՅԱՆՅ

1987 թ. հոկտեմբերի 3-ին Հայկական ԽՍՀ Կամո (ներկայումս Գավառ) քաղաքի կենտրոնական հրապարակը բազմամարդ էր: Քաղաքի և հարակից բնակավայրերի բնակիչները հավաքվել էին՝ մասնակցելու, թեկուզ հեռվից հեռու, իրենց մեծանուն, սակայն «հույժ գաղտնի» հայրենակցի՝ միջուկային ռազմամթերքի գլխավոր կոնստրուկտոր, գեներալ-լեյտենանտ Սամվել Գրիգորի Քոչարյանցի բրոնզե կիսանդրու (քանդակագործ՝ Ռազմիկ Մուրադյան, ճարտարապետ՝ Սերգեյ Հաջիբարոնով) բացման արարողությանը: Հավաքվածների համար մեծ պատիվ էր լինել ատոմային ռումբ ստեղծած գիտնականի համաքաղաքացին: Սա այն սահմանափակ տեղեկություններից մեկն էր, որը մարդիկ գիտեին իրենց երևելի համերկրացու մասին, ով ուներ պետական պարգևների ու գիտական կոչումների մի ամբողջ համաստեղություն:

Նորբայազետցի Գրիգոր և Համասփյուռ Քոչարյանցների ընտանիքում 1909 թ. հունվարի 7-ին Նոր Բայազետ (ապա Կամո,

Ներկայումս Գավառ) քաղաքում ծնվում է նրանց 5-րդ զավակը՝ Սամվելը: Նա առանձնանում էր իր արտակարգ ընդունակություններով, հիշողությամբ և աշխատասիրությամբ: Ապագա գիտնականի հաջողությունների պատմությունն սկսվեց միջնակարգ դպրոցից: Բարձր դասարանում սովորելիս նա արդեն իսկ դասավանդում էր կրտսեր դասարանցիներին: Նրա կյանքի հետագա տարիներից յուրաքանչյուրը դառնում է նոր նվաճումների, նոր բարձունքների հաղթահարման ժամանակաշրջան:

Սովորել է Երևանի պետական համալսարանում: 1930 թ. երիտասարդ Ս. Քոչարյանցն ուսումնառության նպատակով թողնում է հայրենիքը և մեկնում Մոսկվա, որտեղ էլ սկսվում է նրա գիտական գործունեությունը: 1933-1937 թթ. սովորել է Մոսկվայի Էներգետիկայի ինստիտուտում, ստացել ինժեներ-էլեկտրիկի որակավորում: Շարունակելով ուսումը որպես ասպիրանտ՝ 1941 թվականին պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն, դոցենտի կոչումով դասախոսություններ կարդացել Էներգետիկայի ինստիտուտում:

1945 թ. մայիսից մինչև օգոստոսն ընկած ժամամակահատվածում Ս. Քոչարյանցը Էլեկտրաարդյունաբերության նախարարության հատուկ հանձնարարությամբ գտնվել է Բեռլինում: 1947 թ. հրատարակվում է նրա «Մագնիսական չափումներ» դասընթացի դասագիրքը: 1947 թվականի սեպտեմբերից նա աշխատանքի է անցել Արգամաս-16 (Ներկայումս՝ Սարով) քաղաքի КБ-11 կոնստրուկտորական բյուրոյում որպես բաժնի վարիչ: Արգամաս 16-ը գերգաղտնի կետ էր, որը գոյություն չունեի ոչ մի քարտեզի վրա, և այն դառնում է գիտնականի 2-րդ հայրենիքը, որտեղ նա ապրում է մինչև իր կյանքի վերջը:

Ս. Քոչարյանցը 1949-1953 թվականներին Ղրիմի Բազերովոյի գինվորական փորձադաշտում մասնակցել է բալիստիկ հրթիռների փորձարկումներին, իսկ 1949-1956 թվականներին Սեմիպալատինսկի գինվորական փորձադաշտում՝ միջուկային փորձարկումներին: Մասնակցել է ԽՍՀՄ առաջին ջրածնային ռումբի ստեղծման աշխատանքներին: 1958 թ. նոյեմբերին ստացել է տեխնիկական գիտությունների

դոկտորի գիտական աստիճան: 1959 թ. ԽՍՀՄ կառավարության որոշմամբ K5-11-ի վրա դրվում է ստրատեգիական հրթիռային բոլոր համալիրների համար միջուկային մարտական սարքավորումների մշակման պարտականությունը: Նույն թվականի դեկտեմբերի 17-ին ԽՍՀՄ կառավարությունը որոշում է ստեղծել Չինված ուժերի նոր տեսակ՝ ստրատեգիական նշանակության հրթիռային զորքեր:

Բալիստիկ հրթիռների մի շարք մարտական սարքերի մշակման համար, որոնք կազմում էին Խորհրդային Միության հրթիռամիջուկային վահանի հիմքը, 1962 թվականին Սամվել Քոչարյանցին շնորհվում է Սոցիալիստական աշխատանքի հերոսի կոչում և հանձնվում է Լենինի շքանշան: 1959-1990 թվականներին պաշտոնավարել է որպես Փորձարարական ֆիզիկայի համամիութենական գիտահետազոտական ինստիտուտի գլխավոր կոնստրուկտոր, մշակել ստրատեգիական հրթիռներ, բալիստիկ հրթիռներ, միջուկային մարտագլխիկներ: 1962 թվականին Սամվել Քոչարյանցին շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: 1966-1973 թվականներին նա աշխատել է որպես հիշյալ ինստիտուտի Գորկու մասնաճյուղի գիտական ղեկավար:

Սամվել Քոչարյանցի գիտական աշխատությունները վերաբերում են հատուկ ռազմական տեխնիկայի բնագավառին: Մասնակցել է Մոսկվայի հակահրթիռային պաշտպանության համակարգի ստեղծման, ինչպես նաև ԽՍՀՄ-ում ատոմային և ջրածնային զենքի ստեղծման ու փորձարկման աշխատանքներին: Ատոմային ռումբի՝ որպես զինամթերքի ստեղծումը պահանջում էր մի շարք նոր և առանձնահատուկ խնդիրների լուծում: Միջուկային զենքի մշակման պատմության մեջ առանձնանում են 1955-1962 թվականները, երբ բոլոր տեսակի զինված ուժերի համար ստեղծվում են միջուկային մարտական սարքավորումներ: 1984 թ. վաստակաշատ գիտնականին երկրորդ անգամ է շնորհվում Սոցիալիստական

աշխատանքի հերոսի կոչում՝ այս անգամ մարտական և շահագործման ամենաբարձր բնութագիր ունեցող միջուկային մարտագլխիկների մշակման համար, որոնցով զինվում են բարձր արդյունավետ հրթիռային համալիրները:

Գիտնական Քոչարյանցին չէր զիջում նաև հասարակական և կուսակցական գործիչ Քոչարյանցը: Նա միշտ ակտիվորեն է մասնակցել Արզամաս 16 քաղաքի հասարակական կյանքին: Գլխավոր կոնստրուկտորը հոգ էր տանում իր աշխատողների բարեկեցության մասին, առաջ մղում նրանց և ներկայացնում մրցանակների ու պարգևների: Նրանք, ովքեր բախտ էին ունեցել շփվելու և կողք կողքի աշխատելու այդ երևելի, բացառիկ, մեծ հայ անհատի հետ, հպարտությամբ էին խոսում անվանի գիտնականի մասին, ով գրեթե ողջ կյանքն ապրել էր հայրենիքից հեռու, սակայն երբեք չէր մոռացել իր հայկականությունը: Իր հայրենիքում նա լինում էր հյուրի կարգավիճակով, խիստ սահմանափակ ժամանակով և հույժ գաղտնիության պայմաններում: Մահացել է 1993 թ. օգոստոսի 4-ին Սարով քաղաքում:

Ռազմական միջուկային զենքի գլխավոր կոնստրուկտոր, Սոցիալիստական աշխատանքի կրկնակի հերոս, Լենինյան մրցանակի, Ստալինյան երեք մրցանակների, ԽՍՀՄ պետական մրցանակի դափնեկիր, Լենինյան 6 շքանշանների և Հոկտեմբերյան հեղափոխության շքանշանի ասպետ, Արզամաս-16 (Սարով) և Նոր Բայազետ (Գավառ) քաղաքների պատվավոր քաղաքացի, տեխնիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Սամվել Գրիգորի Քոչարյանցին կարելի է համարել 20-րդ դարի Խորհրդային Միության և, ինչու չէ, աշխարհի «ամենագաղտնի» մարդը:

Նարինե ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

«Մայր Հայաստան»
ռազմական պատմության թանգարանի
գիտաաշխատող

ПОДГОТОВКА К IX СЪЕЗДУ КООРДИНАЦИОННОГО СОВЕТА ВЕТЕРАНСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ: ПРАКТИЧЕСКИЙ ОПЫТ АРМЕНИИ

27 апреля в Центральном доме Российской армии имени М. В. Фрунзе в Москве состоялись заседания Президиума, Пленума и Комитета ветеранов войны и военной службы Координационного совета Международного союза «Содружество общественных организаций ветеранов (пенсионеров) независимых государств».

Центральной темой стала подготовка к IX Съезду Международного союза, который по решению президиума пройдёт 11 ноября 2026 года. В мероприятии приняли участие заместитель председателя Объединения ветеранов Армении им. маршала И.Х. Баграмяна Елена Шуваева и председатель организации «ДИАЛОГ» Юрий Навоян.

Открыл заседание председатель Координационного совета, генерал-полковник в отставке Василий Волков. В своем докладе он отметил, что после VIII съезда деятельность Союза и ветеранских организаций стран СНГ была сосредоточена на реализации ключевых задач: социальной защите ветеранов, улучшении их материально-бытовых условий и поддержке достойного уровня жизни. Важное место занимает борьба с фальсификацией истории и сохранение правды о решающей роли народов СССР в Победе над фашизмом. Не менее значимым направлением остаётся патриотическое и духовно-нравственное воспитание молодёжи.

Продолжая обсуждение ключевых итогов заседаний, особое внимание было уделено практическому опыту ветеранских организаций и их роли в современном обществе. Доклад заместителя председателя Объединения ветеранов Армении имени маршала И.Х. Баграмяна Елены Шуваевой стал одним из центральных.

В сокращённом виде основной акцент её выступлений был сделан на трёх направлениях:

сохранение исторической памяти, социальная поддержка ветеранов и развитие международного сотрудничества.

Она также отметила, что история ветеранского движения в Армении берёт начало с 1956 года, когда был создан Советский комитет ветеранов войны в Москве, а через несколько месяцев — Ереванская секция. Уже тогда закладывались основы системной работы с ветеранами, которые сегодня развились в разветвлённую структуру, объединяющую десятки территориальных подразделений. Таким образом, осенью 2026 года Объединение ветеранов Армении отметит своё 70-летие.

В Армении осталось 27 участников Великой Отечественной войны. Объединение ветеранов также поддерживает ветеранов труда и тыла.

Ключевой задачей остаётся улучшение их социально-бытовых условий, оказание помощи и постоянное взаимодействие.

Отдельно подчёркивалась работа по сохранению исторической правды о событиях Великой Отечественной войны и противодействию попыткам её фальсификации. Ветеранские организации активно участвуют в патристическом воспитании молодёжи, вовлекая школьников и студентов в изучение истории через личные семейные архивы, исследования и публикации.

Заметным достижением стало развитие информационной деятельности. Журнал «Ветеран», учреждённый в 2024 году, превратился в полноценную международную площадку, объединяющую исследователей не только из Армении, но и из России, ветеранов и молодёжь. Он выполняет не только просветительскую, но и объединяющую функцию, формируя общее гуманитарное пространство. Журнал с первых дней получил поддержку Министерства труда и социальных вопросов Республики Армения.

За два года своего существования журнал стал не просто информационным ресурсом, а полноценной платформой для сохранения исторической памяти, публикации воспоминаний, исторических материалов и аналитических статей, освещения текущей деятельности

ветеранской организации, а также поддержки творческих и исследовательских инициатив молодёжи.

Особо хотелось бы отметить, что в состав редакционной коллегии журнала «Ветеран» включена кандидат филологических наук из Российской Федерации Татьяна Янгайкина. Она ведёт серьёзную архивную работу в Саранске и в каждом номере представляет уникальные материалы, в которых поднимает ранее забытые страницы боевого пути армянских солдат и офицеров, раскрывает тему их боевого братства с русскими, а также показывает, как эта тема отражена в мордовской литературе и архивных источниках. Эти исследования существенно обогатили содержание журнала и придали ему дополнительную научную глубину.

Особое значение имеет участие молодёжи. На страницах журнала публикуются работы студентов и школьников, которые изучают историю своих прадедов, обращаются к семейной памяти и осмысливают её в контексте общей истории.

В этом процессе активно участвуют учащиеся армянских и русских школ, а также школы Пограничного управления ФСБ России в Армении и Иджеванского филиала Ереванского государственного университета, где по совместительству преподавателем работает главный редактор журнала – Елена Шуваева.

В конце 2025 года издание получило поддержку со стороны Министерства внешнеэкономических и международных связей города Москвы под руководством С.Е. Черёмина. Это позволило значительно укрепить редакционную деятельность и расширить возможности распространения журнала.

Благодаря оказанной поддержке была проведена масштабная работа по обработке фонда маршала Баграмяна в Национальном архиве Республики Армения, а также приобретены копии уникальных документов, которые в дальнейшем пополнят экспозицию Центра боевой славы – музея маршала Баграмяна.

Особое место в докладе заняло сотрудничество с московской организацией «ДИАЛОГ», которое было закреплено меморандумом в феврале 2026 года. Это сотрудничество стало одним из наиболее значимых результатов последнего периода работы.

В сокращённом виде его суть можно обозначить так: поддержка и развитие журнала «Ветеран» (увеличение тиража, расширение аудитории, развитие электронной версии); реализация совместных культурно-просветительских проектов; издание книг ветеранов, включая воспоминания участников войны; укрепление гуманитарных связей между странами.

Благодаря этому взаимодействию журнал вышел на международный уровень и стал инструментом не только сохранения памяти, но и диалога между поколениями и народами.

Практическим результатом сотрудничества стали совместные издательские проекты. В частности, были опубликованы книги ветеранов, рассказывающие о личном опыте войны и жизни после неё. Эти издания вызвали широкий общественный отклик и стали важным вкладом в сохранение живой истории.

Кроме того, взаимодействие с «ДИАЛОГОМ» позволило расширить культурное присутствие ветеранской организации за пределами Армении — проводятся презентации, встречи, международные обмены и совместные мероприятия.

Значимую роль в работе ветеранской организации Армении играет и создание Центра боевой славы — музея маршала Баграмяна, который стал точкой притяжения для школьников, студентов, исследователей и иностранных гостей. Это не просто музей, а живое пространство исторической памяти.

В целом, опыт ветеранской организации Армении был признан успешным и показательным. Он демонстрирует, как традиционные формы работы могут эффективно сочетаться с современными подходами — цифровыми технологиями, международным сотрудничеством и активным вовлечением молодёжи.

Подводя итог обсуждения, участники заседания отметили, что подготовка к IX Съезду Международного союза ветеранов выходит на завершающий этап. Основная задача — не только организационная, но и содержательная: представить реальные результаты работы, укрепить взаимодействие между организациями и выработать новые подходы к решению актуальных задач.

В завершение заседаний было особо отмечено участие председателя московской общественной организации «ДИАЛОГ» и учредителя одноимённой Книжной серии Юрия Навояна.

В своём выступлении он представил системную работу организации по сохранению исторической памяти, взаимодействию с ветеранами и развитию гуманитарных проектов. Подчёркивалось, что деятельность «ДИАЛОГА» и Объединения ветеранов Армении носит не формальный, а созидательный и практический характер.

Главный акцент делается на так называемой «живой истории» — не отчётах, а реальной работе: поиске архивных документов, поддержке ветеранов и масштабной издательской деятельности. Такой подход позволяет не только сохранять память, но и делать её доступной и понятной для новых поколений.

Особую роль играет противодействие попыткам искажения исторических фактов. Благодаря работе «ДИАЛОГА» из забвения возвращаются имена героев, а их личные истории становятся достоянием широкой аудитории. Издаваемые книги — это не просто публикации, а документальные свидетельства единства народов и общего подвига.

В рамках этой деятельности, при поддержке «ДИАЛОГА», была представлена серия значимых изданий, реализованных в тесном сотрудничестве с Объединением ветеранов Республики Армения имени маршала И.Х. Баграмян и его председателем Симоном Есяном.

Среди ключевых издательских проектов: «Моё время, моя Победа» — двуязычный сборник стихов ветерана-краснофлотца Лачина Степаняна, изданный к его 100-летию и

80-летию Великой Победы; «От прадеда до правнука» — семейная сага 105-летнего ветерана Гранта Карапетяна, раскрывающая преемственность поколений; журнал «Ветеран».

Было подчёркнуто, что подобное сотрудничество превращает историческую память из архивного наследия в живую, объединяющую силу современного общества.

В ходе заседания председатель Координационного совета, генерал-полковник Василий Волков выразил благодарность Юрию Навояну и вручил ему почётную грамоту «За значительный вклад в издание книг ветеранов Великой Отечественной войны, проживающих в Армении; за активную поддержку журнала «Ветеран» и содействие расширению его читательской аудитории; за масштабную историко-мемориальную и патриотическую деятельность, направленную на сохранение памяти о подвиге народа».

Мероприятия Координационного совета ветеранских организаций независимых государств продолжатся 28 и 29 апреля серией круглых столов и встреч. Главы ветеранских организаций и лидеры ветеранского движения из Беларуси, Грузии, Казахстана, Таджикистана, Молдовы и других республик поделятся своим опытом работы, а также своим видением дальнейшего развития ветеранского движения, укрепления межрегионального сотрудничества и сохранения исторической памяти.

Алёна ДАНДИНА

МЕЖДУНАРОДНЫЙ МОЛОДЁЖНЫЙ МАРАФОН ПАМЯТИ ВЕЛИКОЙ ПОБЕДЫ В КАРЕЛИИ

С 14 по 17 апреля в Петрозаводске, Пряжинском и Кондопожском районах Республики Карелия прошёл Международный молодёжный марафон «Великая Победа в памяти поколений. Карельский фронт». Инициатива Театра поэзии «Кредо» при поддержке Фонда «Русский мир» и Фонда грантов Главы Республики Карелия объединяет участников из России, Армении и Киргизии.

ветеранов Армении отметит своё 70-летие.

В Армении осталось 27 участников Великой Отечественной войны. Объединение ветеранов также поддерживает ветеранов труда и тыла.

Ключевой задачей остаётся улучшение их социально-бытовых условий, оказание помощи и постоянное взаимодействие.

Программа насыщена концертами, конференциями, семинарами и круглыми столами на разных площадках — культурных

центрах, библиотеках, лицеях и вузах. В них задействованы представители органов власти, общественные деятели, историки, лидеры ветеранского движения, поэты, артисты, музыканты, педагоги, школьники, студенты из карельских городов, а также Еревана и киргизского Оша. Все события посвящены общей Победе народов постсоветского пространства в Великой Отечественной войне, подчеркивая единство памяти через поколения.

14 апреля в Доме дружбы народов Республики Карелия прошёл грандиозный старт марафона. Здесь открылась стендовая выставка «Великая Победа. Маршруты Памяти. Карелия — Армения — Киргизия». Три ключевых стенда рассказывают о жизни и подвигах маршала Советского Союза Ивана Баграмяна, творческом долголетии армянского ветерана Гранта Карапетяна, который в этом году отметит 105-летие, легендарной танковой колонне «Давид Сасунский» — подарке

РЕСПУБЛИКА АРМЕНИЯ

МАРШАЛ БАГРАМЯН:
ЛЕГЕНДАРНЫЙ ПОЛКОВОДЕЦ
И ДУШЕВНЫЙ ЧЕЛОВЕК

Иван Христофорович (Ованес Хачатурович) Баграмян — маршал, дважды Герой Советского Союза, один из ключевых фигур Великой Отечественной войны. С именем Баграмяна связаны крупнейшие стратегические операции и победы Красной армии.

Дважды Герой Советского Союза маршал Иван Христофорович Баграмян (1897–1982)

Колонна советских танков Т-34-85 70-й армии. Восточно-Прусская операция, январь 1945 г. Маршал Баграмян был одним из руководителей этой операции

Иван Баграмян с женой и дочерью, 1952 г.

Однако за маской боевого полководца и стратегического решения стоит человек. Именно человеческое измерение присвоенного полководца раскрывается особенно ясно в уникальных архивных документах и воспоминаниях, хранящихся в Национальном архиве Армении.

Так, в рукописи незавершенной статьи своего Баграмяна о походе в Армению и Азербайджан в 1979 году ощущается не только взгляд маршала на события и людей, но и его личное отношение к родной земле, к памяти, к истории.

Рукопись статьи Ивана Баграмяна о походе в Армению и Азербайджан в 1979 г., стр. 4, личное отношение к родной земле

Понял, ещё более неожиданно и трогательно раскрывает характер Ивана Баграмяна другая история. Среди документов, посвящённых фронтам, операциям и приказам, вдруг обнаруживается дело с поэтическим названием — «Пальма маршала». Уже в самом сочетании слов — война и пальма — звучит контраст. Но именно такие контрасты и дают глубинное понимание личности Баграмяна.

Речь идёт о событиях 1944–1945 годов. В латвийском Ауде тогда находился штаб 1-го Прибалтийского фронта, который командовал Баграмян. Это было время тяжёлых боев, напряжённых решений, потерь. Казалось бы, пространство, где нет места ничему личному. И всё же в небольшой комнате, среди простой обстановки, стояла комнатная пальма. Согласно воспоминаниям, маршал Баграмян заботился о ней — аккурратно, внимательно, с той же внутренней собранностью, с какой он принимал стратегические решения. Этот жест, на первый взгляд почти незаметный, открывает совсем другую сторону личности — человека, который даже в условиях войны сохранял способность к тому, чтобы и вникнуть.

Позднее эта пальма станет символом памяти. Ветвь растения, бережно сохранившаяся хозяйкой дома Матильдой Маурин, будет передана в музей. А эта история — и воспоминание об Иване Баграмяне как о человеке редкого душевного качества.

Матильда Маурин вспоминала, как он шутки после обеда, как тихо напевал мелодию, напоминающую «Силинг», создавая вокруг себя атмосферу уюта даже вблизи фронта. Эти детали, почти незаметные, оказываются важнее любых воинственных характеристик. Потому что именно в них раскрывается истинная личность человека.

Интересно, что эта история спустя годы получила продолжение. Историк Мстислав Суворов отправил маршалу ветвь той самой пальмы — как знак памяти. И Баграмян ответил — не остался в стороне, записавшись в своём высоком статусе, а включился в диалог, поддерживал связь, делился материалами.

Веточкой самой пальмы маршала обнаружил в Национальном архиве Армении другая история — Елена Шуваева, главный редактор журнала «Ветеран» Общественной ветеранской Республики Армения имени маршала И. Х. Баграмяна. Е. Шуваева впервые представила эту историю широкой публике, вернув историю спящему живому значению.

Так прошлое неожиданно продолжилось в XXI веке. И сегодня мы можем говорить о Баграмяне не только как о легендарном полководце, но и как о человеке, чьё тепло, внимание к человеку и внутренняя человечность остаются ощутимыми даже спустя десятилетия.

Ветвь пальмы, которую историк Мстислав Суворов отправил маршалу Баграмяну

Иван Баграмян в звании генерала армии, 1944 г.

русской песни «Сударушка», Детский фольклорный ансамбль «Петровская слобода», вокалистки Ирина Алейникова и Ангелина Столярова исполнили патриотические песни о величии России и Великой Победе, Ани Петросян — о красотах Армении и ее символе — Арарате.

С приветственным словом выступила председатель Комитета по госстроительству и местному самоуправлению Законодательного Собрания Карелии Анна Лопаткина. От армянской общины Карелии гостей поприветствовал Гегам Мкртчян. Председатель Общества грузинской культуры Назиброла Чичуа тронула сердца песней о родном Тбилиси. Аплодисменты вызвала феерия закавказских танцев от коллектива армянского народного танца «Наири» и Школы кавказских танцев Buta Dance — вихрь красок и ритмов представителей разных национальностей в Карелии.

В библиотеку Дома дружбы переданы ценные издания: книга 104-летнего ветерана Гранта Карапетяна «От прадеда до правнука. Семейная сага ветерана Великой Отечественной войны», изданная в Книжной серии «Диалог», журнал «Ветеран» и книга Елены Шуваевой «Голоса Бессмертия. Воспоминания армянских ветеранов о Великой Отечественной войне».

Алёна ДАНДИНА

армянского народа Советской армии — и роли Первопрестольного Святого Эчмиадзина, духовного центра Армении. Эта история уходит корнями в 1943 год, когда, на фоне ожесточённых боев под Сталинградом и фашистской оккупации Крыма, Краснодарского края и Ростова-на-Дону, армянская церковь сплотила диаспоры по всему миру для помощи фронту. Интересный факт: Эчмиадзин — город-побратим Петрозаводска, что добавляет событию символической глубины.

Другие стенды посвящены страницам Великой Отечественной войны и её героям — уроженцам Карелии и Киргизии. Но выставка продлится до конца года, и экспозиция будет расширена материалами о героях других республик.

Открытие превратилось в настоящий праздник народного искусства. Звучало знаменитое «Эхо любви» под аккомпанемент комуза, а легендарная «Катюша» ожила на русском, армянском и киргизском языках. Хор

ՄԵԾԱՆՈՒՆ ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՐ ԳՈՐԾԻՉ

ԿԱՐԵՆ ՍԵՐՈԲԻ ԴԵՄԻՐՃՅԱՆ

«Մեր ժողովուրդը մանկան պես միամիտ է ու դյուրահավատ: Նա ծանր պատմություն է ունեցել, նրան շատ են խաբել: Ես երբեք չեմ խաբի ժողովրդին: Եվ եթե իմ գործունեությունը ընթացքում ինձ հաջողվի թեկուզ փոքր-ինչ բարձրացնել ազգի մակարդակը, իմ պատմական առաքելությունը կհամարեմ կատարած»:

«Ուզում եմ, որ հպարտ ասենք, որ հայ ենք, որ ծաղկող հայրենիք ունենք, որի գիտությունը գիտություն է, մշակույթը՝ մշակույթ: Մեր Հայրենիքը կարող է թռիչքներ անել»:

Կարեն Դեմիրճյան

Կան մարդիկ, ովքեր ժամանակների մեջ վայելում են սեփական ժողովրդի սերն ու վստահությունը և այն հստակորեն փոխանցվում է սերունդներին ու մտնում չծերացող պատմության մեջ, կարծես հիմնարար առաքելությամբ միշտ հայտնվում են դժվար պահերին: Այդ եզակի երևելիներից է Կարեն Դեմիրճյան հրաշալի ու բացառիկ մարդը, ով իր սիրելի ժողովրդի հիշողության մեջ մնում է որպես արարողի և հպարտության խորհրդանիշ: Տաղանդավոր քաղաքական և պետական գործիչը իր իսկ իրական գործերով էլ վաստակեց ժողովրդի կողմից հաստատած և այլևս կնքված «Շինարար» անունը: Ամենայն հայոց կաթողիկոս Վազգեն Առաքինի խոսքն էլ հաստատումն է ժողովրդի բնութագրի. «Հայ ժողովրդի պատմության մեջ Կարեն Դեմիրճյանի անունը միշտ կմնա որպես շինարար ղեկավարի, որպես մի մարդու, ով օրնիբուն հոգ է տարել երկրի բարեկարգման մասին»: Կարեն Դեմիրճյան հրաշալի մարդը ծնվել էր ազգին ու ժողովրդին ծառայելու, արարելու ազգի համար և արարման մեջ էր գտնում իր ինքնահաստատումը ու միշտ

անդավաճան մնաց իր սկզբունքներին: Նա ուժեղ պետական մտածողությամբ առաջնորդ էր, ով իր գործունեությամբ նպաստեց երկրի զարգացմանն ու կայունությանը:

Կարեն Սերոբի Դեմիրճյանը ծնվել է 1932 թվականի ապրիլի 17-ին՝ Երևանում, ծառայողի ընտանիքում: Միջնակարգ կրթությունը ստացել է 26 կոմիսարների անվան դպրոցում: 1949-1954 թվականներին սովորել է Երևանի Կ. Մարքսի անվան պոլիտեխնիկական ինստիտուտի մեխանիկական ֆակուլտետում՝ ստանալով ինժեներ-մեխանիկի մասնագիտություն: 1961 թվականին՝ ԽՄԿԿ կենտկոմին առընթեր Մոսկվայի բարձրագույն կուսակցական դպրոցը: 1954-1955 թվականներին աշխատել է Լենինգրադի գիտահետազոտական ինստիտուտներից մեկում, 1955 թվականից՝ Երևանի էլեկտրատեխնիկական գործարանում՝ տեխնոլոգ, արտադրամասի ավագ վարպետ, պետ, կուսկոմիտեի քարտուղար, գլխավոր ճարտարագետ, տնօրեն:

1964-1972 թվականներին եղել է ՀԿԿ Երևանի քաղկոմի քարտուղար, երկրորդ քարտուղար, 1972-1974 թվականներին՝ ՀԿԿ կենտկոմի քարտուղար, ապա՝ առաջին քարտուղար:

1975 թվականի ապրիլի 23-ին առաջին անգամ Հայաստանի բարձրագույն ղեկավարության անուկից Դեմիրճյանը դատապարտել է Մեծ եղեռնի կազմակերպիչներին: Նրա ջանքերով 1978 թվականի ՀԽՍՀ նոր սահմանադրության մեջ վերահաստատվել է հայերենը պետական լեզու ամրագրող հոդվածը, 1980 թվականին կանխվել է Բաքու-Նախիջևան «Բարեկամություն» կոչված ավտոմայրուղու հայաստանյան՝ Մեղրի-Նյուվադի հատվածի շինարարությունը, կառուցվել է Մեղրի-Քաջարան ավտոմայրուղին, Գորիս-Ստեփանակերտ հեռուստավերահաղորդիչ կայանը:

Կարեն Դեմիրճյանի ղեկավարման տարիներին Հայաստանը հասավ արդյունաբերական, մշակութային և ենթակառուցվածքային հսկայական վերելքի: Կառուցվեցին եզակի ու մոնումենտալ կառույցներ՝ Արփա-Սևան թունելը, «Չվարթնոց», Գյումրիի «Շիրակ» և սահմանամերձ շրջանների օդանավակայանները, Երևանի մետրապոլիտենը, Մասիս-Նուռնուս և Հրազդան-Իջևան երկաթուղին, Մարգահամերգային համալիրը, Կամերային երաժշտության տունը, երիտասարդության պալատը, 200մլն խոր.մ տարածությամբ ստորգետնյա գազապահեստարանը, տասնյակ ջրամբարներ, թանգարաններ, հարյուրավոր դպրոցներ, հիվանդանոցներ, մանկապարտեզներ: Հայաստանը խորհրդային Միության ամենազարգացած հանրապետություններից մեկն էր:

1981թվականին, երբ ավարտվեց Արփա-Սևան թունելի շինարարությունը, բացման առիթով իր ելույթում Կ. Դեմիրճյանն ասում է. «Արփա-Սևան թունելի ստեղծման էպոպեան մի սքանչելի առասպել է, միայն թե կենդանի, իրական առասպել: Դա մի կառույց է,

որը թունելաշինության համաշխարհային պրակտիկայում իր նմանը չունի»: Իսկ երբ ավարտվեց Մարգահամերգային համալիրի կառույցը, նա հուզված ասում է. «Այսօր բացվող մարգահամերգային այս եզակի համալիրը Ծիծեռնակաբերդի այս բարձրունքից դեպի գալիք թևածող հզոր թռչունի պես վեր է խոյացել մեր ժողովրդի ողբերգական անցյալի՝ եղեռնի զոհերի հուշարձանի կողքին որպես խորհրդանիշը նրա վերածննդի...»

1991-1999 թվականներին Կարեն Դեմիրճյանը գլխավորել է Հանրապետության խոշորագույն ձեռնարկություններից մեկը՝ «Հայելեկտրամեքենա» ԱՓԲԸ-ն:

Երբ երկիրը խորհրդային Միության փլուզումից հետո հայտնվեց ծանր իրավիճակում, Կարեն Դեմիրճյանը երկրի հոգսերը դարձրեց իր սեփականը և ազգային արժանապատվության բարձր ինքնագիտակցությամբ վերադարձավ դարձյալ քաղաքական ասպարեզ: 1998 թվականին նա առաջադրվեց որպես արդեն նորանկախ Հայաստանի Հանրապետության նախագահի թեկնածու: «Մեր երկրում մարդը մենակ է իր պրոբլեմների հետ, նա անպաշտպան է, իշխանությունը կտրվել է անհատից, այնինչ իշխանությունը անհատի հետ պետք է լինի, իշխանությունը հնարավորություն պետք է տա, որ ժողովուրդը լինի գաղափարների հեղինակ ու համահեղինակ, որպեսզի գործընթացի մեջ լինի ու ձգտում ունենա, հիմա մենք բոլորս հավասար իրավունքներ ունենք, խորհրդային շրջանում էր, որ պաշտոնը մարդու որակը փոխում էր,-ասում է Կարեն Դեմիրճյանն ու շարունակում,- ռեֆորմը բարեփոփոխություն չի, այլ ընդամենը ձևի փոփոխություն, որը կարող է ունենալ նաև վատ հետևանք, մենք պետք է բարեփոխության կոնցեպցիան առաջնայինը դարձնենք: Քննադատել կարելի է, բայց ոչ մերժելու միտումով»: Նրա խոսքը լեցուն էր հումորով և եթե խոսում էր գամված պիտի լսեիր, որովհետև խոսքը իմաստուն էր: Կարեն Դեմիրճյանը իր սեփական երկրի տերն ու ծառան էր: Մեծ հայրենասերին այսպես է բնութագրում Նիկոլայ Ռիժկովը,- Մարդ, որ

խորապես պետական մտածող էր՝ առանց դոգմաների: Նա նպաստեց Հայաստանում այնպիսի հոգևոր մթնոլորտի ստեղծմանը, որը ծնեց ու սնեց տաղանդների ամբողջ համաստեղություններ:

1999 մայիսին Կ. Դեմիրճյանը ընտրվում է Ազգային ժողովի նախագահ: Երկրի վերականգման ծրագրերի իրականացման նպատակով տաղանդավոր պետական գործիչը կարճ ժամանակում իր շուրջը համախմբեց Հանրապետության գրեթե բոլոր առաջադեմ ուժերին և սփյուռքահայությանը: «Ուժեղ, խելացի, վճռական. այս տեսակի մարդիկ նույնիսկ պատմական ամենաթեժ խառնաշփոթների ժամանակ միշտ կման իր երկրի, իր ժողովրդի սիրելին ու նվիրյալը», - այսպես է բնութագրում պատկառելի հայորդուն Եվգենի Պրիմակովը, իսկ Միխայիլ Ույանովը գրում է. «Եթե Կարեն Դեմիրճյանը լիներ որևիցե մի եվրոպական երկրի ղեկավար, այլ ոչ թե Հայաստանի, նա կարող էր դասվել 20-րդ դարի խոշորագույն քաղաքական գործիչների թվին, նույնիսկ դառնալ ամենահզորը նրանցից»:

Կարեն Դեմիրճյանը զգում էր դժվարությունների անասելի ծանրությունը. նորանկախ Հայաստանի առաջին տարիներ, երկրաշաժի դեռ չամոքված վերքեր, դարաբաղյան պատերազմի հետևանքներ, համատարած շրջափակում, սակայն, այդ ամենով հանդերձ նա երազում էր, այնպիսի պետություն, ուր իշխողը կդառնա սոցիալական արդարությունը, քաղաքացիական հասարակության ժողովրդավարական ազատությունը, երաշխավորված կլինի երկրի ու նրա քաղաքացիների պաշտպանվածությունը, կհաստատվի օրենքի իշխանությունը: «Սակայն երկրի պատիվը սկսվում է առողջ ընտանիքից, - գրում է Կարեն Դեմիրճյանը ու շարունակում, - եթե ուզում ենք ունենալ մեզ պատիվ բերող հայրենիք, ապա պետք է սրբությամբ վերաբերվել հայկական սովորույթներին և ավանդույթներին»: Թերևս այդ օրերին էլ ծնվեց «Միասնություն» դաշինքը, որ երկու խարիզմատիկ առաջնորդների միություն էր: Կարեն Դեմիրճյան ու Վազգեն Սարգսյան

միասնությունը մի բացառիկ իրադարձություն դարձավ մեր երկրի պատմության մեջ, իշխանության եկավ մի ուժ, որը վայելում էր ժողովրդի վստահությունը, նաև մեծ խորհուրդ կար այս իրողության մեջ՝ դարավերջին եկան ու միախառնվեցին փորձն ու իմաստությունը, քաջությունն ու կորովը: Կարծես հույսի մի շող էր վերադառնում, որ աստիճանաբար կվերականգնվի ազգային իղձերի իրականացման և արժանապատիվ կյանք կառուցելու հնարավորությունը: Նրա հեղինակությունը և փորձը հույսեր էին ներշնչում երկրում կայունություն և զարգացում հաստատելու համար:

Կարեն Դեմիրճյանի կյանքը ընդհատվեց 1999թ. հոկտեմբերի 27-ին՝ Ազգային ժողովում տեղի ունեցած ահաբեկչական գործողության հետևանքով:

Նա պարգևատրվել է՝ «Լենինի» երկու, «Աշխատանքային Կարմիր Դրոշի» երեք և «Հոկտեմբերյան Հեղափոխության» մեկ շքանշաններով և այլ երկրների կառավարական պարգևներով: Ստեղծվել է Կարեն Դեմիրճյանին նվիրված ՀՀ փոստային նամականիշ:

Հայրենիքին մատուցած բացառիկ ծառայությունների համար ՀՀ Նախագահի 1999 թ. դեկտեմբերի 27-ի հրամանագրով հետմահու շնորհվել է «Հայաստանի ազգային հերոս» բարձրագույն կոչում և «Հայրենիքի» շքանշան:

Կարեն Դեմիրճյանի անունով է կոչվել Երևանի մետրոպոլիտենը, Մարգահամերգային համալիրը, Երևանի թիվ 139 դպրոցը, փողոցներ՝ Երևանում և ՀՀ այլ քաղաքներում: 2023 թվականին Երևանի Մարգահամերգային համալիրի դիմաց տեղադրվել է քաղաքական գործչի հուշարձանը: 2004 թվականից Երևանում գործում է Կարեն Դեմիրճյանի թանգարանը:

Կարեն Դեմիրճյանը հայ ժողովրդի հիշողության մեջ մնացել է որպես «Կառուցող», «Պետական այր» և ազնիվ առաջնորդ, ում ուժեղ պետական մտածողությունը դեռևս օրինակելի է:

ԱՆՆԱ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԱՏՈՍԱՅԻՆ ԲԺՇԿՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐԸ 120 ՏԱՐԵԿԱՆ Ե

Ավետիք Իգնատի Բուռնազյանը ծնվել է 1906 թվականի ապրիլի 20-ին Նոր Բայազետում (ներկայիս Գավառում): Տեղի դպրոցն ավարտելուց հետո 1924-1928 թվականներին սովորել է Երևանի պետական համալսարանի բժշկական ֆակուլտետում, այնուհետև ուսումը շարունակել է Լենինգրադի Սերգեյ Կիրովի անվան ռազմաբժշկական և Միխայիլ Ֆրունզեի անվան ռազմական ակադեմիաներում:

1935-1940 թվականներին եղել է Մոսկվայի մարզային կլինիկայի և Մոսկվայի 1-ին բժշկական ինստիտուտի ռազմասանիտարական ամբիոնի ղեկավարը: 1939 թվականին, Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Նա մասնակցել է Արևմտյան Ուկրաինայի և Արևմտյան Բելառուսիայի ազատագրմանը, իսկ 1939-1940 թվականներին որպես համագործակցության 10-րդ բանակի սանիտարական վարչության պետ, Խորհրդա-ֆիննական պատերազմում կազմակերպում է բանակի ռազմասանիտարական աշխատանքները և անմիջական մասնակցություն ունենում Մաններհայմի գծի ամրությունների ճեղքմանը և մարտերից մեկի ժամանակ վիրավորվում է:

1941 թվականի դեկտեմբերից մինչև 1943 թվականի նոյեմբերը Ավետիք Իգնատի Բուռնազյանը եղել է Կալինինյան ճակատի բժշկական ծառայության ղեկավարը: 1943 թվականի մարտի 31-ին ստացել է գեներալ-մայորի կոչում, իսկ 1945 թվականի հունիսի 19-ին՝ գեներալ-լեյտենանտի: 1945 թվականին եղել է Հեռավորարևելյան ռազմական 1-ին օկրուգի բժշկական վարչության պետը: 1946 թվականին եղել է ԽՍՀՄ Նախարարների Խորհրդի 1-ին գլխավոր բժշկական ծառայության ղեկավարը: 1956—1981 թվականներին եղել է ԽՍՀՄ առողջապահության նախարարի տեղակալը:

2026 թվականի ապրիլի 27-ին Գեղարքունիքի մարզի Գավառ քաղաքում տեղի ունեցան հիշատակի միջոցառումներ՝ նվիրված մեծ գիտնականի կյանքի վաղ տարիներին: Հանդիսավորությամբ

նշվեց ԽՍՀՄ ականավոր գիտնական, ռազմաբժշկական ծառայության գեներալ-մայոր, ԽՍՀՄ առողջապահության նախարարի տեղակալ Ավետիք Իգնատի Բուռնազյանի ծննդյան 120-րդ տարեդարձը, առավել բարձր գնահատելով Նրա գիտական ավանդը «ատոմային առողջապահության» համակարգի ստեղծման գործում: Ավետիք Բուռնազյանի ավանդը հայրենական և համաշխարհային ճառագայթային բժշկության ու անվտանգության կայացման և զարգացման գործում անգնահատելի է: Նա մասնակցել է խորհրդային առաջին ատոմային ռումբի մշակմանը, ԽՍՀՄ «ատոմային վահանի» ստեղծողներից մեկն է: Ա. Բուռնազյանը ատոմային բնագավառի բժշկության հիմնադիրներից է, մասնակցել է միջուկային սուզանավերի անձնակազմի, տիեզերական թռիչքների կենսաբժշկական աջակցության կազմակերպման խնդիրների լուծմանը: Նա Հայրենական մեծ պատերազմի մասնակից է:

Բժշկական գիտությունների թեկնածու (1938), բժշկական ծառայության գեներալ-լեյտենանտ (1945), Սոցիալիստական աշխատանքի հերոս, Լենինյան և ԽՍՀՄ պետական մրցանակների դափնեկիր Ավետիք Բուռնազյանը մահացել է 1981 թվականի հոկտեմբերի 25-ին, հուղարկավորված է Մոսկվայում:

Ավետիք Իգնատի Բուռնազյանի պարգևներն ու կոչումները.

- Սոցիալիստական աշխատանքի հերոս
- 5 Լենինի շքանշան
- Հոկտեմբերյան հեղափոխության շքանշան
- 3 Կարմիր դրոշի շքանշան
- Հայրենական պատերազմի շքանշան, առաջին աստիճանի
- 3 Աշխատանքային կարմիր դրոշ
- Կարմիր աստղի շքանշան
- «Պատվո նշան» շքանշան
- «Խիզախության համար» մեդալ
- Այլ պարգևներ:

Գայանե ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

«ЗАРА»: ИСТОРИЯ ЛЮБВИ ДЛИННОЮ В ПОЛВЕКА

Вилена Флеминг — участница VI Международного литературного конкурса «Армянские мотивы»-2025 из Израиля. Для конкурса она специально написала рассказ «Зара». Это пронзительная и глубокая история любви, выдержавшая испытания временем, войной, разлукой и судьбой.

Через воспоминания главных героев — Карена и Олеси — автор открывает перед читателем целую эпоху: от суровых лет Великой Отечественной войны до мирного послевоенного времени, наполненного ожиданием, поисками и, наконец, долгожданной встречей.

Произведение построено на реальных человеческих чувствах, таких как любовь, верность, надежда и преодо-

ление. Оно наполнено тёплой, светлой интонацией, несмотря на драматичные обстоятельства. Особенно трогательно показана сцена встречи двух влюблённых спустя пятьдесят лет: здесь чувствуется, что настоящая любовь не подвержена времени.

Представим автора: Вилена Флеминг — писатель, поэт, продюсер. Родом из Донецка. Литературным творчеством занимается с юности. Её рассказы и очерки печатались в газете «Вечерний Донецк». Работала диктором на городском радио, а на Донецком телевидении — в должности продюсера четырёх авторских программ.

После переезда в Израиль возобновила литературную деятельность в 2016 году. Стихи

публиковались в альманахе «Литературный престиж» (№5 2020; №13, №14 2024).

В издательстве «Beit Helly Media» вышли в свет две детские книги: «Амелия. Азбука от А до Я» и «Амелия. История о девочке Амеличке и её друзьях» (2024), а также роман «Пояс Венеры».

Дипломант международного литературного конкурса «Волшебные чернила» (2024-2025). Участник международного литературного фестиваля «Славянский завет» (Болгария). В 2025 году в издательстве Международного союза писателей имени святых Кирилла и Мефодия (Болгария) опубликован новый роман «Адель».

ЗАРА

В жизни каждого из нас бывают встречи. Их много, они разные. Иногда одна из встреч оставляет о себе память, и ты мысленно возвращаешься к ней. И думаешь о том, что хорошо бы эти мысли записать, чтобы они не бродили в голове. О такой встрече я и собираюсь вам рассказать в этой повести.

ЛЮБОВЬ ВО ВРЕМЯ ВОЙНЫ

Это произошло в городе Лида в канун пятидесятилетия Победы во Второй мировой войне. Ветеранов войны пригласили выступить на городском радио. Мне как журналисту было поручено осветить такое событие. Ветераны рассказывали о себе и поделились самыми интересными историями. Среди них выделялась пара: мужчина в военной форме с погонями майора и наградами на кителе и женщина в голубом платье, к которому тоже было приколото несколько наград. Они сидели рядом, и было в них что-то особенное. Я заметила, как мужчина нежно прикасается к руке этой миловидной женщины. Мне как журналисту стало интересно узнать о них побольше, поэтому после встречи я подошла к ним, и мы познакомились. Больше того, они пригласили меня к себе домой и там за ужином поведали свою интересную историю.

Хозяйку дома звали Олеся Вишневская, а её мужа, как оказалось, звали Карен Аревелиан. В доме было уютно и тепло, атмосфера располагала к доверительному общению. Стол был накрыт всевозможными закусками и напитками. Но меня интересовала не еда, а история этих людей. Несмотря на почтенный возраст, они выглядели бодро, особенно Карен. Его карие глаза искрились, голос звучал чётко, речь была пересыпана шутками. Голубоглазая Олеся держалась более спокойно, смотрела любящим взглядом на Карена, и, когда он замолкал, продолжала рассказ. Карен первым начал свою историю.

– Я родом из Армении, из города Арташат. Он был основан в Араратской долине царём

Арташесом, есть версия, что в 176 году до нашей эры. В то время город Арташат был столицей Армении. Интересна его история. В средние века он был известен как селение Камарлу. Когда я родился в 1921 году, это ещё был посёлок Камарлу. В нём было развито садоводство, выращивание хлопка, виноделие, там был винный завод, на котором мой отец работал мастером. Наша семья была большой и дружной, у меня было два младших брата, Армен и Арай, и сестра Зара. Мама Анна занималась домом и детьми. Я как старший помогал по хозяйству и «подтягивал» младших в учёбе. Меня всегда привлекали история народов, их обычаи, культура и язык. После окончания школы я поступил в Ереванский университет на факультет иностранных языков. Наш посёлок уже стал городом Арташат, он находится в тридцати километрах от столицы Армении – Еревана, и я мог на выходные и по праздникам приезжать домой. У меня была мечта – преподавать в школе, ведь я очень люблю детей. Но надвигающиеся исторические события прервали мои юношеские мечты.

В 1941 году началась война. Я уже учился на втором курсе, и профилирующим языком был немецкий. Война коснулась всех, и хоть учёба в университете продолжалась, многие студенты уходили на фронт добровольцами. Мы тоже рвались на фронт, но наш курс был под бронью. Наступила весна 1943 года, меня послали на учёбу в разведшколу, где я обучался шифрованию текстов. После окончания ускоренных занятий я был направлен в действующую часть. 1943 год был переломным в войне, и немецкие войска уже отступали к западной границе. В июле 1944 года фронт проходил через Лидский район в Белоруссии. Наша военная часть подошла к городу Лида. Помню, были жестокие бои, и в наше укрепление, прямо в штаб, попал снаряд. Меня ранило в правое плечо. После освобождения Лиды в срочном порядке организовали госпитали и в местной больнице,

и в школе, которая находилась на краю города. Так я с ранением попал в госпиталь, что был размещён в школе. Там, в госпитале, я и повстречал свою первую любовь – Олесю Зару. Вот она перед вами. Но история только начинается.

Рассказ продолжила Олеся.

– Да, время было тревожное. Наш город был оккупирован немецкими войсками, но канонаду орудий уже было слышно всё громче. Немцы в срочном порядке покидали город. В июле Лида была освобождена, мы все ликovali. Но работы не было, и я срочно устроилась в госпиталь, в тот, на краю города, в школе. В старших классах у нас были уроки по оказанию первой медицинской помощи, и я уже немного об этом знала. А после окончания школы я училась на курсах медсестёр, так как хотела стать врачом. И когда я решила пойти работать в госпиталь, те знания пригодились. Раненых было много. Солдаты и офицеры, молодые и старые, все они были измождённые, уставшие, стонали, просили пить, и просили просто посидеть с ними рядом. Молодых ребят было больше всего.

В мои обязанности входило делать перевязки раненым после операции. Так получилось, что в списках моих пациентов был лейтенант Карен Аравелян. О, я помню нашу первую встречу! Я ужасно стеснялась, когда для перевязки плеча надо было снять с парня одежду. Видя моё замешательство, он улыбнулся и произнёс:

– Смелее, красавица!

Я почувствовала, как от этих слов щёки покрылись румянцем. Карен, заметив это, спросил:

– А как твоё имя?

– Олеся, – ответила я.

– А меня зовут Карен.

– Да, я знаю, вы у меня в списке.

– Ах вот оно что! Ну, значит, я – ваш, – пошутил Карен и добавил: – Не напрасно я прошёл много километров, чтобы повстречать тебя, мою красавицу.

Но позже оказалось, что это была не шутка. Дома Олеся долго не могла уснуть,

вспоминала сказанные Кареном слова, его искрящиеся добрые карие глаза, его улыбку. Да, парень был хорош собой: высокий стройный с копной чёрных волос, его руки были сильными, несмотря на ранение. Да и Олеся запала в душу Карену. Всё то время, пока молодой армянин находился в госпитале, Олеся замирала возле его палаты. Немного поправившись, Карен стал выходить в сад, который, несмотря на повсеместную разруху, ярко зеленел возле школы. Наступил август, конец лета. Однажды Карен решился и пригласил Олесю на прогулку после работы. Поначалу их встречи носили романтический характер, но влюблённые осознавали, как они дороги друг другу. Чувство тревоги не покидало, ведь война продолжалась. В сентябре Карена должны были выписать. День выписки был назначен, и парень решил признаться девушке в своих чувствах.

В тот тихий тёплый вечер Олеся, ни о чём не подозревая, подошла к тому месту, где они обычно встречались. За школой недалеко раскинулись поля и были видны крыши посёлка. Карен предложил прогуляться к полю. Там они увидели стога сена, их ещё не увезли. Быстро смеркалось. Карен первым бросился на стог и протянул Олесе руки. Она оказалась рядом, совсем близко. Ночь стояла волшебная! В тёмном небе мерцали звёзды, полная луна освещала всё вокруг, ароматно пахло сеном, а цикады, не умолкая, трещали свои ночные трели. И ничто не напоминало о том, что где-то идёт война. Они словно попали в другой мир – в мир любви. Сильными руками Карен обнял Олесю и стал страстно целовать. Девушка не сопротивлялась, ведь она была влюблена в кареглазого лейтенанта. Карен шептал: «Олеся, милая, родная, я люблю, люблю тебя! Я хочу, чтобы ты стала моей женой, дождалась меня с войны, и у нас будет семья...»

Они забыли о времени. Пылкие объятия и поцелуи переросли в страсть, и Карен шептал: «Олеся милая, дорогая, я тебя очень люблю, будь моей!». Девушка, томимая желанием, крепко обняла его, и они слились

в одно целое. Время для влюблённых бежит быстро. Появилась первая заря на востоке. Олеся приподнялась со своего, можно сказать, брачного ложа и тихо произнесла:

– Нам пора, уже рассвет.

– Что-что? Нам уже пора, на востоке заря, скоро солнца восход... Иди ко мне, моя Зара!

– Почему ты меня так назвал?

– Ты знаешь, у нас девушкам дают имя Зара, что в переводе с армянского означает «золото». Ты – моё золото, ты – моя Олеся Зара. Я тебе буду писать письма и называть тебя Олеся Зара. Не возражаешь?

Девушка согласно кивнула головой. На прощание они крепко обнялись, Карен страстно поцеловал свою Олеся Зару и произнёс:

– Я благодарен тебе за всё. И я буду воевать, надеясь, то ты меня дождёшься. Ведь ты теперь – моя жена.

Олеся пристально посмотрела на Карена, будто хотела его запомнить, и ответила:

– Да. Я тебя буду ждать вечно.

Зачем она тогда сказала такие слова? Как бы предчувствовала, что встреча состоится не скоро, а через полвека. Через день Карен уехал на западный фронт. Олеся по-прежнему работала медсестрой. На адрес госпиталя приходили письма солдатам, и однажды она получила письмо от Карена. Оно было душевным: снова признание в любви и пожелания беречь себя. Будто он знал, что в скором времени Олесе действительно надо будет беречь себя, и не только себя. Почти два месяца длилась переписка, и Олеся была счастлива.

Однажды на работе ей стало плохо: закружилась голова и затошнило. Опытный врач Вера Романовна, улыбнувшись, приобняла её:

– Поздравляю, скоро будешь мамой!

– Как мамой?

– Да так, деточка. И случается это от большой любви между парнем и девушкой.

От такого известия Олесе стало ещё хуже. Вера Романовна накалила ей валерьянки:

– Вот, выпей, успокойся и радуйся.

Олеся даже не представляла себе, как она расскажет об этой новости дома. Но ничего не оставалось делать. Как говорится, шила в мешке не утаишь, и нет ничего тайного, что бы не стало явным. Олеся поделилась с мамой. И мудрая мама, любя свою дочь, сказала:

– Доченька, ты – не первая и не последняя. Всё может случиться. Радуйся, что ребёнок будет от любимого человека. А чтобы не было пересудов, поезжай к моей сестре Тамаре в Гродно. Тётя тебе во всём поможет, да и я буду приезжать. Когда родишь, напишешь Карену. Если он действительно любит тебя, он вернётся.

Так и поступили. Олеся рассчиталась с работы и уехала в Гродно. А в мае 1945 года она родила дочь и назвала её Зара. Карена в это время перевели в особый отдел без права переписки. Он не смог сообщить об этом Олесе, а она, хотя и послала ему из Гродно письмо, ответа не получила. Так связь прервалась. Тогда многие потеряли друг друга. Послевоенное время было очень тяжёлым. А жизнь шла своим чередом. Дочь Зара подрастала. Олеся уже потеряла надежду на то, что Карен вернётся. Она была хороша собой, к ней часто сватались, но она всё ждала любимого. Прошло пять лет, боль немного утихла, и Олеся решилась выйти замуж за хорошего человека. В браке она родила дочь и назвала её Таисия.

А Карен с войсками дошёл до Берлина, праздновал там День Победы девятого мая. Но потом получил направление на Дальний Восток.

Карен прослужил в Тихоокеанском регионе около десяти лет и демобилизовался в звании майора. Все эти годы он помнил о своей Олесе, скучал, мечтал о встрече. На его письмо в город Лида на адрес госпиталя пришёл ответ, что такого адресата нет: госпиталь был расформирован. Карен вернулся в Арташат, в родной дом и стал работать в школе. Учителей не хватало, ему пришлось и преподавать немецкий язык, и вести уроки труда и военное дело в старших классах, да ещё

и быть завучем школы. Всё время он пропадал на работе. И хотя в сердце всё ещё жила Олеся Зара и он часто вспоминал её, мужская сущность брала своё. Он женился на скромной девушке из своего посёлка. Рузана была по-своему хороша, хоть и болезненна, но всё же родила Карену двух сыновей. Мальчикам дали имена Арай и Тигран, а разница между ними была всего год. Они вместе росли, были очень дружны и неразлучны. После школы они оба выбрали для поступления военное училище и уехали в Ленинград. Окончив учёбу, молодые офицеры получили назначение на военную службу. Рузана очень скучала за сыновьями. Её здоровье совсем ухудшилось и вскоре она покинула этот мир. Тоскующий Карен остался один в своём большом доме. Днём он всегда был занят, вёл хозяйство, и у него было любимое дело – виноградарство. Но и это не спасало от тоски, особенно вечерами. Он всё чаще думал о своей первой любви.

А что же Олеся? Промчались годы. Незаметно выросли дочери, и вот Зара уже преподавала историю в школе, а Таисия стала модельером. Однажды, будучи школьницей, Зара спросила, почему у неё такое необычное имя и кто её отец. Олеся в замешательстве пообещала, что как-нибудь расскажет. Зара знала, что новый муж мамы – не её отец. Но Александр, так звали отчима, очень любил Зару и никогда не ставил на первое место свою родную дочь Таисию. На войне он был тяжело ранен и потом страдал одышкой. Однажды у Александра случился приступ, врачи не смогли его спасти. Так Олеся стала вдовой. И тогда она решила наконец рассказать взрослой дочери о том, кто её отец и почему у неё такое необычное имя. Зара, взволнованная услышанным, пообещала, что непременно найдёт родного отца Карена. После войны прошло много лет и люди стали разыскивать своих родных, однополчан. Для этого были специальные службы, а по радио и телевидению транслировались передачи, которые помогали с поисками.

Олеся с детьми сначала жила в Гродно, но потом оставила квартиру дочерям и переехала в родительский дом в город Лида. Как-то она услышала радиопередачу «Найдём всех поимённо». К ней пришла мысль: «Напишу-ка я в военкомат в городе Арташат. Может, Карен вернулся на родину. Он ведь был военным, наверняка в военкомате знают». Сказано – сделано. Узнав адрес военкомата, она написала свою просьбу. Прошёл месяц. Олеся уже отчаялась получить ответ. Хотя она уже была на пенсии, сидеть дома не хотела и решила взять несколько часов подработки в городской клинике. Должность медсестры всегда востребована. Однажды светлым прохладным вечером, вернувшись с работы, Олеся открыла почтовый ящик – и в руках оказался конверт с адресом отправителя: «Военкомат города Арташат». «О Боже!» – вырвалось из груди от радости. Быстрее домой! Влетев в квартиру, она дрожащими руками распечатала конверт и прочла: «Уважаемая Олеся Вишневская! Сообщаем, что по вашему запросу найден адресат Карен Аравелян, майор, он проживает по адресу: город Арташат, ул. Симоняна, 29. Подпись, число». Она несколько раз перечитывала это письмо, и счастливые слёзы катились из глаз. Взгляд акцентировал внимание на номере дома: ведь именно двадцать девятого августа они виделись последний раз в городе Лида. Она долго не могла успокоиться, а затем позволила дочери Заре и всё ей рассказала. Зара радостно восприняла известие и сказала: «Поедем вместе!». Но вместе не получилось. В школе готовились к майским праздникам, много было дел, и Зара не смогла поехать, утешая себя тем, что главное – отец нашёлся, а встреча – дело времени.

ДОЛГОЖДАННАЯ ВСТРЕЧА

Олеся сама решила написать письмо Карену. Она ведь не знала, в каких он обстоятельствах. Она послала ему официальное письмо с приглашением на встречу ветеранов

войны. На это событие как раз в канун Девятого мая, ко дню 50-летия великой Победы её пригласила администрация города. Поставила подпись: медсестра госпиталя Олеся Вишневская. И вот через неделю пришла телеграмма: «Дорогая любимая Олеся Зара. Срочно приезжай. Твой Карен». Получив такое известие, Олеся смутилась. Она не знала, что подумать. Может быть, у него плохо со здоровьем, а, может, другие обстоятельства. Сердце болело, душа просилась к Карену.

И она поехала. Взяла билет на самолёт до Еревана, потом – автобусом до Арташата, и там нашла улицу Симоняна. Вот он, дом номер двадцать девять, и вот заветная калитка. Олеся немного постояла, собралась с духом и позвонила. Калитка открылась, и она зашла во двор. На веранде дома сидел седовласый мужчина с усами. Он встал и чётко произнес: «Входите, входите!» Олеся ватными ногами пошла по дорожке прямо к веранде дома. Мужчина шёл ей навстречу. Он вначале не узнал Олесю, ведь она со временем поправилась. Но стоило им взглянуть друг другу в глаза – и они вскрикнули одновременно:

– Олеся Зара, моя любимая Олеся!

– Мой дорогой Карен!

Они стояли, обнявшись, и плакали. Наконец Карен, взяв за руку Олесю, повёл её в дом.

– Располагайся, будь как дома. Сейчас будем обедать, я всё приготовил, ведь я так ждал тебя!

За обедом Карен, налив вино в бокалы, торжественно произнёс:

– За встречу! За Победу! Как долго я тебя ждал, моя Зара!

Немного насытившись, он попросил Олесю рассказать о себе. Она неспеша поведала всё о своей жизни, и Карен обрадовался, что у него есть дочь Зара.

– Мы обязательно с тобой поедem в город Лиду, я хочу увидеть свою дочь Зару, и не только её. Это очень хорошо, что у тебя две дочери, а у меня – два сына! Они познакомятся, и у нас будет дружная семья. Я тебя никуда не отпущу. Мы с тобой завтра же пойдём в загс и оформим наши отношения. И ты ста-

нешь моей законной женой и хозяйкой этого дома. А пока я хочу познакомить тебя с родственниками и с нашим городом.

За тёплыми разговорами незаметно подкрался вечер. Карен заварил чай, и они, сидя в креслах, всё говорили, говорили... Олеся вдруг зевнула, и Карен засуетился:

– Дорогая, тебе надо отдохнуть. Я приготовил тебе постель в спальне, а сам лягу на диване.

Олеся про себя вздохнула. Она действительно не знала, как поступить, хотя вновь чувствовала любовь к этому человеку. Да и Карен не знал, что делать, но решил не спешить. Олеся приняла душ и, переодевшись, легла в свежую постель. Карен её укрыл тёплым одеялом: ночи были ещё прохладные. Он поцеловал любимую и пожелал спокойной ночи. Олеся впервые за много лет сразу уснула. А Карен всё время ворочался, не мог уснуть. Наконец, взяв своё одеяло, тихо вошёл в спальню и осторожно лёг возле спящей своей Олеси Зары. И незаметно уснул. Вдруг он почувствовал лёгкое прикосновение и поцелуй в щёку. Карен моментально проснулся, его охватило волнение, он стал крепко обнимать Олесю, целовать и шептать: «Моя Зара, моя Зара!» До утра они не спали, потом всё же вздремнули и проснулись поздно. Оба чувствовали себя на удивление обновлёнными, как будто не было между ними этих полвека. Вот что значит настоящая любовь!

Несколько дней были посвящены знакомству с родными Карена, и он мог теперь всем представить Олесю как жену. Наступили майские дни, нужно было собираться в дорогу в город Лида на встречу с ветеранами. А Карен предвкушал долгожданное знакомство с дочерью Зарой.

Хорошо то, что хорошо заканчивается. На той встрече ветеранов и произошло моё удивительное знакомство с замечательной семейной парой – Кареном и Олесей Зарой.

Вилена ФЛЕМИНГ

11 сентября 2025 года, Израиль

ШЕСТВИЕ «БЕССМЕРТНЫЙ ПОЛК» В ЕРЕВАНЕ

9 мая в Ереване состоялось традиционное шествие «Бессмертный полк», посвящённое 81-й годовщине Победы в Великой Отечественной войне. Участники акции прошли по улицам столицы Армении с портретами своих родственников — фронтовиков, тружеников тыла и всех тех, кто внёс вклад в Победу над фашизмом.

Шествие завершилось торжественной церемонией возложения венков и цветов к мемориалу «Вечный огонь» в Парке Победы. Почтить память героев собрались ветераны, представители общественных организаций, молодёжь и жители города.

В этом году акция объединила около четырёх тысяч человек, что в очередной раз продемонстрировало глубокое уважение жителей Армении к подвигу поколения победителей и стремление сохранить память о событиях Великой Отечественной войны. Участники шествия несли фотографии своих героических предков, отдавая дань уважения их мужеству, стойкости и самоотверженности.

«Бессмертный полк» стал не только памятной акцией, но и символом преемственности поколений, напоминанием о том, какой ценой была достигнута Победа. Сохранение исторической памяти и правды о Великой Отечественной войне остаётся важной частью культурного и нравственного наследия народов, победивших нацизм.

ДЕНЬ ВЕЛИКОЙ ПОБЕДЫ – В ОБЪЕКТИВЕ ФОТОГРАФА АЛЕКСАНДРА ПАТРИНА

В Парке Победы в Ереване Александр познакомился с удивительным человеком — ветераном Великой Отечественной войны Нерсесом Оганесовичем Симоняном.

Нерсесу Оганесовичу 101 год. Он родился 20 августа 1924 года в селе Эштия Богдановского района Грузинской ССР, на границе с Арменией. На фронт ушёл совсем юным и прошёл тяжёлый боевой путь: участвовал в освобождении Новороссийска, Керчи, Севастополя, сражался в Керченско-Эльтигенской и Крымской операциях.

Нерсес Оганесович награждён Орденом Отечественной войны I степени, двумя медалями «За Отвагу», медалями «Маршал Баграмян», «Маршал Жуков», «Адмирал Исаков», «За Победу над Германией» и многими другими наградами.

«Снимая репортаж про День Победы, я встретил очень интересного человека», — говорит Александр Патрин.

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱԿԱՆԱԿՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻՑ. ՎԻԼՅԱՄ ԱՐՄԵՆԱԿԻ ՍԱՐՈՅԱՆ

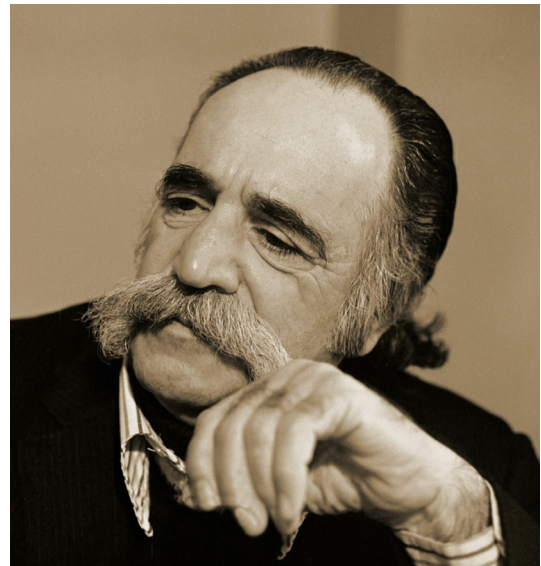
Վիլյամ Սարոյանը 20-րդ դարի ամերիկյան գրականության ականավոր ներկայացուցիչներից է: Նրա ստեղծագործությունները թարգմանվել ու թարգմանվում են աշխարհի բազմաթիվ լեզուներով:

Սարոյանը ծնվել է 1908թ. օգոստոսի 31-ին Կալիֆոռնիայում՝ Բիթլիսից (Արևմտյան Հայաստան) գաղթած աշխատավոր հայ ընտանիքում: Հետագայում, արդեն մեծ գրող, նա գրելու էր. «Ես Վիլյամ Սարոյանն եմ՝ Արմենակ և Թագուհի Սարոյանների չորրորդ զավակը... Ես ծնվել եմ Ֆրեզնոյում — Կալիֆոռնիայի նահանգ — բայց ծնողներս բիթլիսցի են... Հոգ չէ, թե մենք հայ հողից հեռու էինք ապրում, Հայաստանը մեր մեջ էր, Բիթլիսը մեր մեջ էր: Մենք էլ Բիթլիսի մեջ էինք մեր խոհերով, նիստուկացով, հիշատակներով: Երգում էինք մեր հին երգերը: Պատմում Բիթլիսի պատմությունները...»:

Դեռ չէր բոլորել նրա երեք տարին, երբ վախճանվեց հայրը: Սարոյանը կյանքի դառնությունը ճաշակել է մանկությունից: Նա դպրոցում քիչ է սովորել՝ շուրջ վեց տարի: «Յոթ տարեկանից սկսեցի լրագրեր վաճառել մայրերում ու խաչմերուկներում: Երրորդ դասարանում առաջին անգամ վաստակեցի դպրոցի ամենաչար տղայի համբավը, ու ինձ հաճախ անկյուն էին կանգնեցնում, հայհոյում, քաշում մազերս ու ականջներս և, ի վերջո, վռնդեցին դպրոցից...»: Վաղ հասակից էլ սկսել է աշխատել, եղել է լրագրավաճառ, հեռագրատան ցրիչ, սևագործ բանվոր, գրասենյակային ծառայող ու վարձու գինվոր...

1922 թվականին, երբ մայրը նրան է հանձնում հոր թղթերի ու տետրերի մի կապոց, տասնչորսամյա Վիլյամն իմանում է, որ իր հայրը բանաստեղծ է եղել, բանաստեղծություններ ու պոեմներ է գրել «հին հայրենիքի» լեզվով: Սա օգնում է Վիլյամ Սարոյանին կողմնորոշվել իր սեփական ապագայի հարցում:

1934թ. լույս է տեսնում Սարոյանի «Խիզախ պատանին թռչող մարգաձողերի վրա» վիպակը և միանգամից ճանաչում է բերում

երիտասարդ հեղինակին: Սարոյանը գրել է 1500-ից ավելի պատմվածքներ, բազմաթիվ վեպեր, վիպակներ, պիեսներ:

1926 թվականին տասնութամյա Վիլյամը թողնում է հարազատ ամերիկա-հայկական Ֆրեզնոն ու գնում Սան Ֆրանցիսկո: Ապրում է նա վարձով տրվող սենյակներում, աշխատում է որպես հեռագրատան ծառայող, սպորտային ապրանքների խանութի վաճառող, պահեստի բանվոր: Ոչ մի տեղ երկար չի մնում:

Առաջին անգամ Սարոյանն իր ստեղծագործությունը տպագրել է 1933 թվականին Բոստոնի «Հայրենիք» շաբաթաթերթում՝ Սիրակ Գորյան ստորագրությամբ: Լայն ճանաչում է ձեռք բերել «Խիզախ պատանին թռչող ճոճաձողի վրա և այլ պատմվածքներ» (1934) առաջին գրքով, որի առթիվ ամերիկյան քննադատ Բ. Ռասկոն գրել է. «Ի՞նչն է հատկանշական Սարոյանի համար որպես գրողի: Սարոյանը բուռն է, պոռթկուն և խելացի, նա թախծոտ է, քնքուշ ու մարդկային, նա միամիտ է ձևանում, սակայն բնավ միամիտ չէ...: Նա ասում է դաժանությունն իր բոլոր դրսևորումներով, նա հարգում է մարդկային արժանապատվությունն ու հպարտությունը»:

1942 թվականին Սարոյանը զորակոչվել է բանակ, աշխատել գինվորական սցենարների ստեղծման վրա: Նա պատերազմն ընկալել է որպես աղետ, այդ թեման արտացոլել «Մարդկային կատակերգություն» վիպակում և «Վեսլի Ջեկսոնի արկածները» վեպում:

1950-1960-ական թվականներին Սարոյանը ապրել է Եվրոպայում, ապա Նորից հաստատվել ԱՄՆ-ում: Այդ տարիներին ինքնակենսագրական նյութի օգտագործումով ստեղծել է հոգեբանական վիպակների շարք:

1935-ից սկսած Սարոյանը չորս անգամ եղել է Խորհրդային Հայաստանում, 1964-ին այցելել է նաև իր նախնիների քաղաքը՝ Բիթլիս, ինչի մասին հետագայում (1975թ.) գրել է «Բիթլիս» պիեսը:

Նրա ստեղծագործությունների հերոսները հասարակ մարդիկ են, աշխատավորներ ու թափառաշրջիկներ, բատրակներ ու բանվորներ, մանր առևտրականներ ու ծառայողներ, որոնց կյանքը լի է դառնությամբ, կարիքով ու զրկանքով: Նրանք, սակայն, չեն հուսալքվում ու ընկրկում կյանքի դժվարությունների առաջ, այլ ամենաձանր դրության մեջ էլ փայփայում են լավի հույսը, ամենամռայլ վիճակում՝ գտնում լույսի շողերը: Սարոյանի ստեղծագործությունները տոգորված են խոր մարդասիրությամբ ու պայծառ լավատեսությամբ, հասարակ մարդու ճակատագրի, նրա ապագայի հանդեպ մտահոգությամբ:

Գրական կյանքի առաջին տասնամյակում Սարոյանը գրել է մի քանի հարյուր պատմվածք, որոնց մեծ մասն ամփոփվել է տասից ավելի ժողովածուներում: Սարոյանի շատ գործերում ոչ միայն հայի կերպարներ կան, այլև կա հայկական հոգեբանություն, ոգի ու ոճ, կա անհուն կարոտ հայրենի ավերված օջախի ու կորցրած ծննդավայրի հանդեպ: «Թեև անգլերեն եմ գրում,- գրել է Սարոյանը,- բայց ես ինձ համարում եմ հայ գրող: Գործածածս խոսքերն անգլերեն են, միջավայրը, որի մասին գրում եմ, ամերիկյան է: Սակայն այն ոգին, որ ստիպում է ինձ գրել՝ հայկական է: Ուրեմն՝ ես հայ գրող եմ»:

1934-1963 թթ. նա վեց անգամ պարգևատրվել է Օ. Հենրիի մրցանակով: Իրականության և երազանքի հակադրության, անհատի ներքին ազատության և հոգևոր գեղեցկության, սիրո և բարու հաստատման մոտիվներն են մարմնավորված Սարոյանի արձակում, որոնք հետաքրքրական լուծում են ստացել նաև նրա դրամաներում («Իմ սիրտը լեռներում է»), «Կյանքիդ ժամանակը»,

«Քարանձավի մարդիկ», «Կոտորածն մանկանց», «Խաղողի այգին» պիեսները: Սարոյանը հայտնի է նաև իր փոքրածավալ պիեսներով, որոնք ունեն գեղարվեստական ուրույն արժեք. դրանցից են «Հեյ, ո՞վ կա», «Ոստրեն ու Մարգարիտը», «Բան ունեմ ասելու» ռադիոպիեսը, «Ամերիկացի Մեծն Ապուլը», և այլն: 1960-ական թվականներից սկսած՝ գրել է հուշագրական ժանրի գործեր: Հատկապես ուշագրավ են Բեռնարդ Շոուին, Չառլի Չապլինին, Թ.Ս.Էլիոթին, Եղիշե Չարենցին նվիրված էջերը, հեղինակի մտորումները գրականության կոչման վերաբերյալ: 1972 թվականին Սարոյանը հրատարակել է «Վայրեր, որտեղ ես ժամանակներ եմ անցկացրել» խորագիրը կրող հիշողությունների գիրքը, որն ավելի շուտ ուղեցույց է ընթերցողի համար՝ հասկանալու Սարոյանի աշխարհը: Գիրքը բաժանված է 68 փոքրիկ մասերի, որոնցից յուրաքանչյուրը կրում է այն վայրի անունը, որտեղ եղել է Սարոյանը՝ իր ընթերցողներին ասելով «ամենուր փնտրեք բարություն և հայտնաբերելով դուրս հանեք այն իր թաքստոցից, հնարավորություն ընձեռեք, որ նա լինի ազատ ու անկաշկանդ»:

Վիլյամ Սարոյանի շատ գործեր թարգմանված են հայերեն: Սարոյանը շատ էր սիրում Հայաստանը, Երևանը: Նա մի քանի անգամ այցելել է իր նախնիների հայրենիքը, որը նաև իրենն էր համարում: Առաջին անգամ 1935-ին է եղել Երևանում: 25 տարի անց՝ 1960-ին նա կրկին այցելել է և ուրախացած բացականչել. «...Ինձ թվում էր, թե ընկել եմ մի ուրիշ աշխարհ: Չարգացումը մեծ է, հաջողություններն՝ անհամար»:

Երկու անգամ ամուսնացած է եղել հրեուհի Քերոլ Գրեյսի (Քերոլ Մարկուս) հետ: Այս ամուսնությունից ունեն որդի՝ Արամը, և դուստր՝ Լուսինեն (Լյուսին):

Վիլյամ Սարոյանը մահացել է 1981 թվականի մայիսի 18-ին՝ 72 տարեկան հասակում: Դիակիզումից հետո, նրա կտակի համաձայն, աճյունի մի մասը թաղվել է Ֆրեզնոյի Արարատյան գերեզմանատանը, մյուս մասը՝ Երևանի Կոմիտասի անվան զբոսայգու պանթեոնում:

Գայանե ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

ՍԱԿՐԱՎՈՐԻ ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆ՝ ԴՆԼՔԻԼԻՍԱՅԻՑ ԲԵՌԼԻՆ ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՂՈՒԼԻԿՅԱՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 105-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

Ասում են՝ սակրավորը մի հսկա է, որը քայլում է գետի վրայով, կարող է լեռներ տեղաշարժել և մի անգամ է սխալվում: Դժվարին, բարդ ու պատասխանատու գործում սակրավորն առաջինն է նետվում կրակի գիծ և վերջինը թողնում մարտադաշտը:

Մահվան ճիրաններում անգամ ականագերծում է ռազմադաշտերն ու ճանապարհները, թշնամու տեղատարափ կրակի տակ կառուցում անհրաժեշտ ամրություններ և հաղթահարում անհավանական արգելքներ:

Ահա այդպիսի գիտակից ու հմուտ սակրավորներից էր ավագսերժանտ Վարազդատ Մակարի Ղուլիկյանը (Կուլիկյան):

Ծնվել է 1921 թ. հունվարի 10-ին Վրացական ՍՍՀ Շալկայի շրջանի Ղզլիլիսա գյուղում (հայերեն անվանումը՝ Կարմրավանք), որտեղ էլ ստացել է տարրական՝ 4-ամյա կրթություն: Երբ սկսվեց Երկրորդ աշխարհամարտը, խորհրդային բանակ զորակոչվեց նաև Վարազդատը: Նրա մարտական ուղին կապված է Հայկական 89-րդ Թամանյան հրաձգային դիվիզիայի տարեգրության հետ: 1942 թ. հունիսից ծառայել է 89-րդ դիվիզիայի 280-րդ սակրավորների հատուկ գումարտակում: Ավելի քան չորս տարիների ընթացքում Վ. Ղուլիկյանը մարտնչեց ամենադժվար և վտանգավոր ճակատներում՝ Կովկասում, Թամանյան թերակղզում, Ղրիմում, Լեհաստանում, Գերմանիայում հասնելով մինչև Էլբա:

Իր ծառայության ընթացքում Վարազդատ Ղուլիկյանն ակտիվ մասնակցություն ունեցավ Կրասնոդարի, Նովոռոսիյսկի, Կերչի և Սևաստոպոլի ազատագրման մարտերին: Առաջին իսկ առաջադրանքի կատարման ընթացքում նա փայլեց իր խիզախ և հնարամիտ քայլերով. Մալգոբեգի ազատագրման ժամանակ, թշնամու անդադար կրակի և ռմբակոծության ներքո, Ղուլիկյանն ականագերծեց ականապատված դաշտը՝ ճանապարհ հարթելով հետևակի համար: Այս առաջադրանքը հաջողությամբ կատարելու համար նա արժանացավ դիվիզիայի հրամանատարության հատուկ շնորհակալությանը:

1943 թ. սեպտեմբերի 6-ից մինչև 19-ը, երբ անգիջում պայքար էր մղվում Թամանյան թերակղզու ազատագրման համար, Վ. Ղուլիկյանն ինն անգամ հմտորեն ղեկավարեց հետախուզական կարևոր առաջադրանքները: Երեք անցուղի բացեց 526-րդ հրաձգային գնդի համար և վեց անցուղի՝ Դոլգայա լեռան վրա՝ վնասագերծելով 320 ական: Այդ խիզախության համար Վարազդատը պարգևատրվեց Կարմիր աստղի շքանշանով:

Կերչի ազատագրման ընթացքում Վ. Ղուլիկյանը ևս մեկ անգամ ցույց տվեց իր քաջությունը: 1944 թ. փետրվարի 27-ին, թշնամու չդադարող կրակի ներքո, նա կամուրջ գցեց Կերչի Կատերլեգ գետի վրա, իսկ Սևաստոպոլի մատույցներում ծավալված մարտերում, երեք օր անընդմեջ, ականագերծում էր մարտադաշտը՝ ապահովելով զորքերի անվտանգ անցումը: Այս սխրանքի համար նա պարգևատրվեց Փառքի 3-րդ աստիճանի շքանշանով:

Խիզախ սակրավորն աչքի է ընկնում նաև Օդեր գետի ափին ծավալված դաժան մարտերում: Թշնամու հրետանու ականանետային կրակի տակ ապահովեց գետանցումը: 1945 թ. փետրվարի կեսերից՝ շուրջ երկու ամիս, Վ. Ղուլիկյանն իր ջոկի մարտիկների հետ անձնուրաց կերպով, ծյան ու անձրևի տակ, անցուղիներ բացեց 390-րդ գնդի անձնակազմի՝ Օդերի արևմտյան ափին անցնելու

և հենակետեր գրավելու համար: Սակայն հաջորդ օրը սառցահոսքի պատճառով գետը դուրս է գալիս հունից և խորտակում անցուղիները, որի հետևանքով 390-րդ գունդը կտրվում է թիկունքի հետ կապից և հայտնվում շատ ծանր իրավիճակում: Վ. Ղուլիկյանի առաջնորդությամբ մի խումբ մարտիկներ սակրավորի փայտյա փոքրիկ նավակով երեք օր շարունակ գնդի հենակետն էին հասցնում անհրաժեշտ զինամթերքն ու սնունդը, իսկ այնտեղից էլ թիկունք էին տեղափոխում վիրավորներին:

Վ. Ղուլիկյանը նավակի անձնակազմի հետ միասին կարողացավ նաև գերմանացի մի սպայի գերի վերցնել, որի միջոցով հրամանատարությունը կարևոր տեղեկություններ ձեռք բերեց թշնամու ուժերի դասավորության վերաբերյալ: Այս սխրագործության համար Ղուլիկյանը պարգևատրվեց Փառքի 2-րդ աստիճանի շքանշանով:

Հերթական անգամ Օդերի արևմտյան ափից վիրավորներին տեղափոխող լաստանավը ոչնչացվեց թշնամու կողմից: Վ. Ղուլիկյանն առանց վարանելու նետվեց սառցակալած ջրերի մեջ և փրկեց խեղդվող ծանր վիրավորներին: Երեք գիշեր շարունակ նա իր մարտական ընկերների հետ միասին, հակառակորդի մորկային կրակի տակ, տեղադրեց 1200 հակատանկային և 4400 հակահետևակային ական:

1945 թ. ապրիլի 13-ի լույս 14-ի գիշերը սակրավորների ջոկի հրամանատար Վ. Ղուլիկյանը երկու անցուղի բացեց ականապատված արգելափակոցների միջով՝ թշնամու խրամատներից 30 մետր հեռավորության վրա, որի համար պարգևատրվեց Փառքի 1-ին աստիճանի շքանշանով՝ այսպիսով դառնալով Փառքի լրիվ աստիճանի շքանշանների ասպետ, որը հավասարեցված է հորհրդային Միության հերոսի կոչմանը:

Վ. Ղուլիկյանը մեծ ջանք գործադրեց նաև Բեռլինի գրավման համար մղված մարտերում: Հոլմբոլդ-Հայն այգու երկու անառիկ ամրոցների գրավման ժամանակ նա իր անձնակազմի հետ կարևոր մասնակցություն ունեցավ: Ամրոցների հիմքերում իր ջանքերով կուտակելով մեծաքանակ պայթուցիկ նյութեր՝ պայթյունով սասանեց անառիկ թվացող ամրոցների պատերը: Ֆաշիստական կայազորը ստիպված

էր սպիտակ դրոշ բարձրացնել թամանցիների առաջ: Այս քաջագործության համար սակրավոր Վարազդատ Ղուլիկյանը և իր մարտական ընկերներից շատերը պարգևատրվեցին Հայրենական պատերազմի երկրորդ աստիճանի շքանշանով:

Նա պարգևատրվել է նաև «Կովկասի պաշտպանության համար», «Վարչավայի ազատագրման համար», «1941-1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեդալներով:

Փառքի լրիվ աստիճանի շքանշանների ասպետ Վարազդատ Ղուլիկյանը թամանցիների հետ միասին Բեռլինում մասնակցեց հաղթանակի տոնին, իսկ Ռայխստագի պատի վրա փորագրելով անմահացրեց իր անունը՝ «Ղուլիկյանից-Բեռլին, Վ. Մ. Ղուլիկյան»:

Վ. Ղուլիկյանը սոսկ սակրավոր չէր, այլ հաղթանակի պատմության կերտողներից մեկը, ում քաջագործությունները ևս մնացին պատերազմի սահմուկեցնող դաշտում:

Վարազդատ Ղուլիկյանը զորացրվեց 1946 թ. մարտ ամսին, վերադարձավ հայրենի գյուղ, շարունակեց աշխատել հարազատ կոլտնտեսությունում և ապրեց 92 տարի: Նրա անունը չի մոռացվի, քանի որ ցույց տվեց, թե ի՞նչ է նշանակում լինել հերոս՝ զոհողությամբ, նվիրումով ու անձնուրացությամբ:

Գուլիգար ՀԱԿՈՒՅԱՆ

«Մայր Հայաստան»

ռազմական պատմության թանգարանի գիտաշխատող

В ФИЛИАЛЕ МГУ В ЕРЕВАНЕ СОСТОЯЛСЯ КРУГЛЫЙ СТОЛ О ГЕНОЦИДЕ СОВЕТСКОГО НАРОДА В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

В Филиале МГУ имени М.В. Ломоносова в Ереване совместно с Посольством Российской Федерации в Республике Армения состоялся экспертный круглый стол на тему «Геноцид советского народа в годы Великой Отечественной войны со стороны нацистской Германии». Мероприятие объединило представителей академического сообщества, преподавателей и студентов.

В работе круглого стола приняла участие советник организации «Диалог», заместитель председателя Объединения ветеранов Армении имени маршала И. Х. Баграмяна и главный редактор журнала «Ветеран» Елена Шуваева.

Центральной темой обсуждения стали преступления нацистской Германии против мирного населения СССР, трагедии Бабьего Яра и Хатыни, блокада Ленинграда, судьбы советских военнопленных, а также международно-правовое осмысление этих событий как политики геноцида.

С приветственным видеобращением к участникам выступил председатель Правления Российского исторического общества, исполнительный директор фонда «История Отечества»

Руслан Гагкуев. Он подчеркнул, что в современной России преступления нацистов против мирного населения официально признаны частью политики геноцида советского народа, а сохранение исторической памяти остаётся не только научной, но и нравственной задачей.

Советник Посольства Российской Федерации в Республике Армения Михаил Вожаев обратил внимание на масштаб гражданских потерь в годы войны. «Это колоссальные потери не только воинские... происходило системное уничтожение людей», — отметил он.

Михаил Вожаев подчеркнул, что память о жертвах войны должна сохраняться неформально, а как важнейшая часть исторического сознания будущих поколений. Он также поблагодарил Филиал МГУ за проведение круглого стола и участие студентов в акции «Бессмертный полк».

Заместитель руководителя представительства Россотрудничества в Армении Екатерина Андреева пригласила участников к дальнейшему научному диалогу и рассказала о предстоящей международной конференции в Москве, посвящённой военной истории России,

где отдельное внимание будет уделено теме геноцида советского народа в годы Великой Отечественной войны.

Работа круглого стола проходила под модерацией доктора исторических наук Степана Степанянца. С докладами выступили преподаватели Филиала МГУ и приглашённые эксперты, среди которых кандидат исторических наук Каринэ Шагиданова, кандидат исторических наук Мариам Егян, а также преподаватель подготовительного отделения Иван Данилов. В центре научной дискуссии оказались вопросы определения понятия «геноцид», особенности современной мемориальной политики и проблемы исторической интерпретации трагедий XX века.

Елена Шуваева выступила с докладом «Геноцид или война на уничтожение? К вопросу о понятийных границах».

«Мне хотелось сказать не только о страшных цифрах и исторических фактах. За каждым понятием — “геноцид”, “война на уничтожение”, “Холокост”, блокада, концлагерь — стоят человеческие судьбы, разрушенные семьи и миллионы жизней, которые уже невозможно вернуть», — отметила она.

В своём выступлении Елена Шуваева особое внимание уделила историческому опыту Армении, напомнив, что тема массового уничтожения народов для армянского общества имеет не только историческое, но и глубоко личное измерение.

«Для Армении эта тема особенно болезненна. Наш народ пережил Геноцид в конце XIX — начале XX века, а спустя несколько десятилетий вновь оказался перед угрозой уничтожения — уже в годы Великой Отечественной войны», — подчеркнула она.

По её словам, из республики с населением около 1,3 миллиона человек на фронт ушло более полумиллиона жителей, и практически каждая армянская семья потеряла родных.

«Это был огромный удар по генофонду народа, но одновременно — пример невероятного мужества, силы духа и самоотверженности армянского народа», — сказала Елена Шуваева.

«Я убеждена, что словосочетание “Геноцид армян” должно писаться с заглавной буквы —

так же, как пишется слово “Холокост”. Потому что речь идёт не просто об историческом событии, а о великой трагедии народа, ставшей частью мировой памяти и предупреждением для будущих поколений», — подчеркнула Елена Шуваева.

В рамках мероприятия Елена Шуваева также передала в библиотеку Филиала МГУ книгу ветерана Великой Отечественной войны Гранта Карапетяна «От прадеда до правнука. Семейная сага ветерана Великой Отечественной войны», недавно изданную в книжной серии «Диалог» в Москве.

Особую символичность этому событию придали личность автора книги. В этом году, 7 ноября, Грант Меликсетович отметит своё 105-летие. Ветеран дважды награждён орденом Красной Звезды и двумя орденами Отечественной войны, является заслуженным архитектором и заслуженным строителем Армении.

Несмотря на возраст, Грант Карапетян продолжает заниматься творчеством и живописью. Обложку книги украшает его картина «Севан», ставшая символом памяти, преемственности поколений и связи личной судьбы с историей страны.

Значительное внимание в ходе круглого стола было уделено и участию студентов. Студенты направления «Международные отношения» Филиала МГУ представили собственные исследования, посвящённые Нюрнбергскому процессу, международному праву и истории партизанского движения.

«Важно сохранять и развивать научный диалог о трагедиях народов СССР», — отметил студент Эмиль Ганджалян.

Его однокурсник Айк Айвазян подчеркнул, что участие в мероприятии позволило глубже осмыслить вопросы памяти, сопротивления и исторической ответственности.

Завершился круглый стол обсуждением перспектив дальнейшего академического сотрудничества между российскими и армянскими историками, а также роли гуманитарного знания в сохранении исторической памяти.

Алёна ДАНДИНА

ԱՐԱՄ ԵՐԿԱՆՅԱՆ

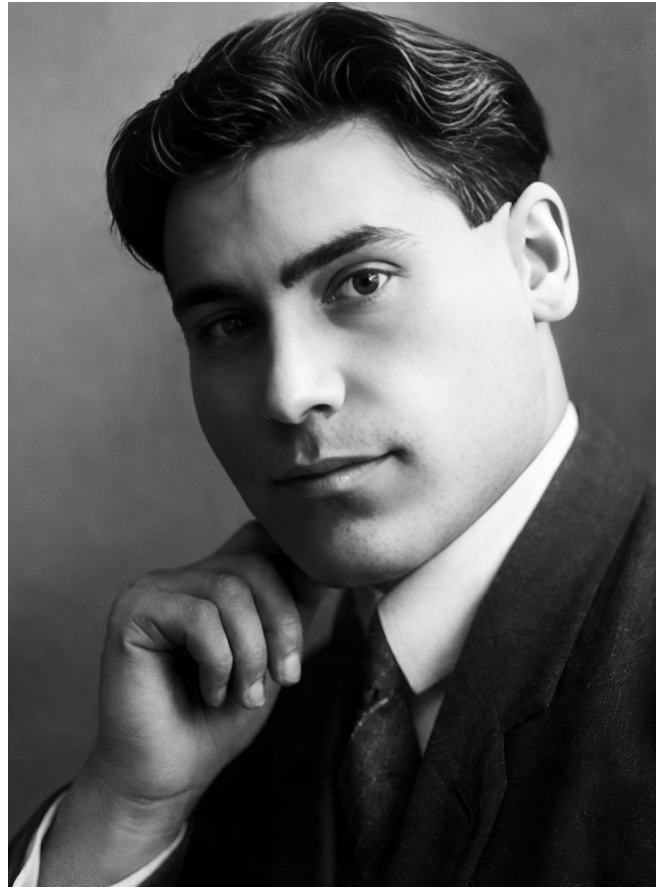
«ՆԵՄԵՍԻՍ»-Ի ԱՄԵՆԱՇԱՏ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԱԾ ՄԱՐՏԻԿԸ

Արամ Երկանյանը հայոց ազգային արժանապատվության մարտիկներից մեկն է, Ֆիդայի, ազատագրական շարժման գործիչ, «Նեմեսիս» գործողության գլխավոր գործող անձանցից մեկը:

Արամ Երկանյանը ծնվել է 1900 թվականի մայիսի 20-ին՝ Կարին քաղաքում, Սարգիս Երկանյանի և Մարիամ Սողոյան-Երկանյանի ընտանիքում: Սովորել է Կարինի Արծնյան վարժարանում: Արամի հանդուգն և զգայուն խառնվածքի ու ընդհանուր աշխարհայացքի վրա մեծ ազդեցություն են ունեցել նրա առաջին ներշնչումները դաշնակցականներ Ստեփան Ստեփանյանի (Բալաջան) և Սարգիս Օհանջանյանի գաղափարներով: Վրիժառության գաղափարով նույնպես, Արամ Երկանյանն ապրել է դեռ պատանեկան տարիներից, երբ ընդամենը 11 տարեկանում ուսումնասիրելով հայոց ջարդերը պատկերող գիրքը՝ հրատարակված Մխիթարյան Միաբանության կողմից, երդվեց վրեժ լուծել:

Արամ Երկանյանը եղել է ոսկերիչի աշակերտ ու դրա շնորհիվ սկզբում կարողացել է խուսափել տարագրությունից: 1916 թվականին, երբ ռուսական բանակը գրավում է Կարինը, Արամ Երկանյանը մեկնում է Կովկաս, իսկ 1917 թվականին, երբ ռուսական հեղափոխության հետևանքով բանակը քայքայվում է, Արամ Երկանյանն առաջիններից էր, որ արձագանքեց Հայոց Ազգային Խորհրդի հայտարարած զորակոչին: 17-ամյա Արամ Երկանյանը Գրիգոր Ամիրյանի կողմից կարգվեց որպես Կարին-Բաբերդ գծի վրա Բռնակապանի հեռախոսակապի և պահեստների հսկիչ և կարողացավ պաշտպանել դրանք, մինչև Նահանջի վերջնական հրամանը՝ անձամբ պայթեցնելով դրանք:

Այդ ժամանակ արդեն Արամ Երկանյանը դրսևորել էր ուժեղ խառնվածքն ու

խիզախությունը և աչքի ընկել, արժանացել բարդ հանձնարարություններ կատարելու վստահությանը: Երբ Արմենակ Միրոյանի հրամանատարության տակ կազմված հսկիչ խումբը Կարին քաղաքում թուրքական ծալտյալ զինվորներ հայտնաբերելուց հետո փոքրաքանակության պատճառով չհամարձակվեց ձերբակալել նրանց, գործը հանձնարարվեց Արամ Երկանյանին, և նա հաջողեց՝ չեզոքացնելով թուրքերին ու հեռացնելով նրանց մինչև Սարիղամիշ: Դրանից հետո Արամ Երկանյանը ֆիդայի Չեմյակի դասակի կազմում մասնակցել է Բաշ ապարանի ճակատամարտին և ապա 1918 թվականի դեկտեմբերին, դառնալով Հայաստանի Հանրապետության բանակի հատուկ հանձնարարությունների զինվոր, կարճ ժամանակում կարողացել է ոչնչացնել Լոռվա շրջանի, մասնավորապես Ղարաքիլիսայի մոտ գործող թուրքական հրոսակախմբերը:

1919 թվականին արդեն, Արամ Երկանյանը եղել է Հայ Յեղափոխական դաշնակցության տրամադրության տակ և ներգրավվել 1919 թվականին ՀՅԴ 9-րդ ընդհանուր ժողովում կայացված որոշմամբ ծրագրված «Նեմեսիս» գործողությանը, որի շրջանակներում պետք է պատժվեին հայոց ցեղասպանությունն ու Բաքվում հայերի ջարդը կազմակերպած ու կատարած երիտթուրք և մուսավաթական 650 գործիչներ ու նրանց օժանդակած դավաճաններ:

Հանձնարարությունը կատարելու համար Արամ Երկանյանը մեկնում է Թիֆլիս և նույն թվականին Գոլովինսկայա պողոտայի վրա սպանում Բաքվի հայության ջարդարար Ղասիմբեկովին, իսկ Երևանյան հրապարակում Սաֆարովին:

Բայց ավելի տպավորիչն ու կարևորը Ադրբեջանի Նախկին վարչապետ, Բաքվի և Շուշիի հայերի եղեռնը կազմակերպած Խան Խոյսկու սպանությունն էր: Խան Խոյսկու նկատմամբ երեք մահափորձերն անհաջող էին եղել. ոճրագործը միշտ սպասում էր այդպիսի հարձակման ու շրջում էր թիկնապահներով: Այդ բարդ գործը ևս հանձնարարված էր Արամ Երկանյանին: Բակապանի կերպարանքով քողարկված Արամը 1920թ. հունիսի 19-ին Թիֆլիսի Գոլովինսկայա պողոտայի վրա սպասում էր Խան Խոյսկուն, որի հայտնվելուն պես դուրս է հանում թաքցրած մաուզերն ու գլխին արծակված կրակոցով տապալում դահիճին: Որոշ տեղեկություններով՝ Արամ Երկանյանը վերջ է տվել նաև Խան Խոյսկու երկու պահապանների կյանքին, իսկ Խաս Մամետովին՝ վիրավորել:

Արամ Երկանյանի գնդակը բաժին է ընկնում նաև ազգի դավաճաններին: Թիֆլիսից հետո նա մեկնում է Կոստանդնուպոլիս, որտեղ գնդակահարում է Վահե Իհսանին և Արթին Քեչյանին, ովքեր կազմել էին Կոստանդնուպոլիսի հայ մտավորականության ցուցակը, որոնց 1915 թվականի ապրիլի 24-ի ձերբակալումով սկիզբ էր դրվել Ցեղասպանությանը:

Հաջորդ հանձնարարության համար, Արամ Երկանյանը մեկնում է Վիեննա, ապա մեկ

շաբաթ անց՝ Բեռլին, որտեղ պետք է վրեժ լուծեր Բեհաեդդին Շաքիրից և Տրապիզոնի Նահանգապետ Քեմալ Ազմիից:

Արամ Երկանյանն իր «Այսպես սպանեցինք» հուշագրում պատմում է, որ Նախ եղել է Բեռլինի Հայդենբերգ փողոցում, ոտքերի տակ զգացել արդեն սպանված Թալեաթի արյունը, «ըմբռնելով դատարանի երանությունը»:

Օրեր անց՝ 1922թ. ապրիլի 17-ին, մեռելոցի գիշերը, Գերմանիայի թուրք հասարակության ընտրյալները խնջույքի էին հավաքվել Քեմալ Ազմիի տանը: Արամ Երկանյանն Արշավիր Շիրակյանի հետ Բեռլինի Ուլանդտրասե փողոցում, կեսգիշերին, Թալեաթի կնոջ աչքերի առջև գնդակահարեց Բեհաեդդին Շաքիրին և Քեմալ Ազմիին և Արամ Երկանյանն ու Արշավիր Շիրակյանը, հաջողությամբ խույս տվեցին հետապնդումից: Արամն իր հուշագրում հետագայում պետք է պատմեր, որ այդ օրն անկրկնելի անհոգությամբ ու աներկյուղ է անկողին մտել ու քնել՝ ականջին մայրիկ օրորը:

Հանձնարարության հաջող ավարտից հետո Արամ Երկանյանը հեռանում է Վիեննա, ապա Ռումինիա, որտեղ բնակվում է 1922-27թթ., իսկ հետո տեղափոխվում և հաստատվում է Արգենտինայում՝ Բուենոս-Այրեսում, ապա Կորդովայում, որտեղ մասնակցում է Գարեգին Նժդեհի Ցեղակրոն ուսմունքի տարածմանը, հիմնադրում տպարան ու կազմակերպում «Արմենիա» թերթի տպագրությունը:

Արամ Երկանյանը 1931 թվականին ամուսնացել է Չապել Փարակեանի հետ և ունեցել մեկ աղջիկ:

Մահացել է 34 տարեկանում 1934 թվականի օգոստոսի 2-ին: Նրա մարմինն ամփոփված է Կորդովայի ՀՅԴ գրասենյակի բակում:

Հայերի հիշողության մեջ նա մնացել է որպես Ազգային հերոս՝ մարդ, որը չի հաշտվել իր ժողովրդի ողբերգության հետ և իր կյանքը նվիրել է այդ պայքարին, որպեսզի ցեղասպանության զոհերի հիշատակը երբեք չմոռացվի:

ԱՆՆԱ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

ԱՐՑԱԽԱՀԱՅ ԲԵԿ-ՓԻՐՈՒՄՅԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԸ ՍԱՐԴԱՐԱԿԱՏԻ ՀԵՐՈՍԱՍԱՐՏՈՒՄ

1918 թվականի մայիսը հայ ժողովրդի պատմության մեջ դարձավ կիզակետային պահ՝ հենակետ այն պատմական կամքի, որը հնարավոր դարձրեց վերապրումը, կանգուն մնալը և պետականության վերածնունդը: Եթե մայիսի 26-ի Սարդարապատի ճակատամարտը չլիներ՝ Հայոց ցեղասպանությունից փրկված վերջին հատվածներն անգամ կարող էին ոչնչանալ: Այստեղ է, որ մենք գործ ունենք ոչ միայն ռազմական, այլև գոյաբանական ճակատամարտի հետ:

Ակնհայտ է, որ պանթուրքիստական ծրագրերը հասել էին իրենց գագաթնակետին, իսկ Արևմտյան Հայաստանը կոտորածների բեկորների մեջ էր մնացել, միակ հույսը վերածնվող ուժն էր՝ հայոց կամքի միասնությունը: Եվ հենց այդ պահին՝ ամբողջ հայության սրտում, սկսեց ծնունդ առնել մի նոր դիմադրություն: Դա միայն տարածքի համար չէր՝ դա պայքար էր լինելու կամ չլինելու համար:

Զարմանալի չէ, որ այդ ճակատամարտի առանցքում հայ մյուս ռազմաքաղաքական առաջնորդների կողքին կանգնած էին նաև Արցախից եկած հրամանատարներ Դանիել և Պողոս Բեկ-Փիրումյանները: Կարևոր է փաստել, որ նրանք միայն ռազմական փորձով աչքի չէին ընկնում, այլ նրանք խորհրդանշին էին այն գաղափարի, որ Սարդարապատը միայն Երևանն ու Էջմիածինը պահելու խնդիրը չէր, դա ամբողջ հայության ճակատամարտն էր՝ Արցախից մինչև Սյունիք, Արարատից մինչև Վան: Փիրումյան եղբայրները, արցախյան ռազմական մտածողության տեր մարդիկ, Սարդարապատում իրենց կազմակերպչական ունակություններով առաջնորդեցին այն վճռական հակահարվածը, որը շրջեց պատմության ընթացքը:

Բայց հաղթանակները եղան, և այդ հաղթանակներով կերտվեց հայ ժողովրդի ապագան: Ծնվեց Հայաստանի Հանրապետությունը: Պատմական հայրենիքի տարածքում, գրեթե ութհարյուրամյա պետականազուրկ

հետո, հայությունը ուղղեց իր մեջքն ու պետականություն կերտեց:

Սարդարապատի հաղթանակը մեծապես կապված է երկու անվան հետ՝ հայկական կորպուսի սպաների, Դանիել և Պողոս Բեկ-Փիրումյան եղբայրների, որոնք, մի արմատից ելնելով՝ պատվով անցան իրենց կյանքի ուղին, հերոսացան ու գրեթե միաժամանակ ողբերգական վախճան ունեցան:

Սարդարապատի ճակատամարտում հայկական բանակի գլխավոր հրամանատարն էր գնդապետ Դանիել Աբխտղոմի Բեկ-Փիրումյանը: Նա ծնվել է 1861 թվականի նոյեմբերի 22-ին Արցախի Խաչեն գավառի (ներկայիս Ասկերանի շրջանի) Նախիջևանիկ գյուղում:

Դանիել Բեկ-Փիրումյանը Նախևանական կրթությունը ստացել է հայրենի գյուղի ծխական դպրոցում, ավարտել է Շուշիի քաղաքային ուսումնարանը: 20 տարեկանում անցել է զինվորական ծառայության Երևանյան 13-րդ լեյբ-գվարդիական գնդում: Այնուհետև նրան գործուղում են Թիֆլիսի հետևակային Յունկերական ուսումնարան, ուր երկու

տարի սովորելուց հետո փոխարապորշչիկի զինվորական կոչումով տեղափոխվում է Օրանիենբաումի սպայական հրաձգային դպրոց, որն ավարտում է փոխգնդապետի զինվորական կոչումով առաջին համաշխարհային պատերազմի նախօրեին՝ 1913 թվականին:

Դեռ 1888 թ. Դանիել Բեկ-Փիրումյանը ստանում է լեյտենանտի, 1900 թ.՝ կապիտանի զինվորական կոչում: Իսկ առաջին աշխարհամարտը Դանիել Բեկ-Փիրումյանը դիմավորեց փոխգնդապետի զինվորական կոչումով և գնդի հրամանատարի պաշտոնով:

Պատերազմի հենց սկզբից Դանիել Բեկ-Փիրումյանը ռուսական բանակի կազմում կռվեց Կովկասյան ռազմաճակատում՝ աչքի ընկնելով բազում մարտական գործողություններում: Ռուսական Գլխավոր շտաբը բարձր է գնահատել փոխգնդապետ Դանիել Բեկ-Փիրումյանի ծառայություններն ու Նրան շքանշաններով պարգևատրել, ինչպես նաև՝ գեորգիական անվանական զենքով:

1917 թվականին նա արդեն ռուսական բանակի գնդապետ էր:

1918 թվականի մայիսյան օրհասական օրերին հենց Դանիել Բեկ-Փիրումյանը պետք է վճռական հարվածով փրկեր

հայության բեկորները: Թուրքական բանակը սպառնում էր Երևանին: Արամ Մանուկյանը, համախմբելով Արարատյան երկրում գտնվող ուժերը, որոշեց հենց Սարդարապատում կանգնեցնել թշնամու առաջխաղացումը: Եվ Սարդարապատի ճակատամարտի հրամանատար Նշանակվեց գնդապետ Դանիել Բեկ-Փիրումյանը: Նա թուրքական գերակա ուժերի հանդիման իր հրամանի տակ ուներ 9000 կռվող՝ 8500 հայ և 500 եզդի: Հայոց զինուժը կազմված էր Հայկական կորպուսի մարտիկներից և նախկին ռուսական բանակից փախած հայ զինվորականներից: Եվ բարոյագուրկ, պարտվողի հոգեբանությամբ, Արևմտյան Հայաստանից նահանջած այս զորախմբին նախ հարկավոր էր ոգի ու հավատ ներշնչել, ապա և մարտի առաջնորդել, ինչը հրաշալի կատարեց ռազմաճակատի հրամանատարը: Իսկ Սարդարապատի զորախմբի գլխավոր հարվածային ուժը արցախցիներից կազմված մահապարտների 5-րդ գունդն էր, որի հրամանատարն էր Դոդոս Բեկ-Փիրումյանը:

Դանիել Բեկ-Փիրումյանը մանրագնին մշակեց մարտի ծրագիրն ու իրականացրեց այն: Նրա գլխավորած ուժերը նախ կասեցրին թշնամու առաջխաղացումը, ապա հուժկու հարվածով ջախջախելով Նրանց՝ փախուստի մատնեցին:

Ճակատամարտի վճռական պահին Դանիել Բեկ-Փիրումյանը, ընդհանուր հրամանատարությունը վստահելով իր տեղակալ, ազգությամբ գերմանացի գնդապետ Ալեքսանդր Շնեուրին, անձամբ նետվեց մարտի՝ ոգևորելով իր զինվորներին և անձնական սխրանքով օրինակ ծառայելով Նրանց:

Սարդարապատը վճռեց հայության բախտը: Ձևավորվեց Հայաստանի Հանրապետությունը, և Դանիել Բեկ-Փիրումյանը ծառայության անցավ Հայաստանի Հանրապետության բանակում՝ դառնալով առաջին բրիգադի հրամանատարը: Նրան շնորհվեց գեներալ-մայորի, իսկ 1919 թվականին՝ գեներալ-լեյտենանտի զինվորական կոչում: Միաժամանակ Դանիել Բեկ-Փիրումյանը Նշանակվում է Կարսի զինվորական պարետ:

Սակայն գինվորական կարիերայի ավարտը դրամատիկ էր հերոսի համար: Նախ ավտովթարի հետևանքով կոտրեց ոտը՝ երկար ժամանակ գամվելով անկողնուն: 1920 թվականի աշնանը սկսվեց թուրք-հայկական պատերազմը: Հայ կոմունիստները, դավաճանելով ազգային պետականությանը, թուրքերի օգտին թիկունքում տարվող աշխատանքներով կազմալուծել էին հայոց բանակն ու նրա ռազմունակությունը, իսկ երկրի դաշնակցական իշխանություններն անկարող էին այլևս տիրապետել իրավիճակին: Չնայած Կարսն ապահովված էր ռազմամթերքով, պարենով, սակայն բարոյալքված հայոց բանակը գրեթե առանց փամփուշտ արձակելու՝ փախուստի դիմեց: Թշնամին գրավեց քաղաքը և Դանիել Բեկ-Փիրումյանը Ալեքսանդրապոլում գերի ընկավ ու հանձնվեց 11-րդ Կարմիր բանակին՝ 1920-1921թթ. Հայաստանի խորհրդայնացման գործընթացի և դրան հաջորդած քաղաքական վերադասավորումների պատճառով: Որպես հայկական բանակի նախկին բարձրաստիճան գեներալ, նրա հանձնումը ռուսական կողմին նպատակ ուներ չեզոքացնել հակախորհրդային գործիչներին:

Սարդարապատի հերոսը հայ բոլշևիկների ձեռքով 1921 թվականին գնդակահարվեց Ղարաքիլիսա-Դիլիջան ճանապարհին:

Դանիել Բեկ-Փիրումյանի գինվորները կարողանում են հերոսի դին գաղտնի տեղափոխել Վաղարշապատ և հողին հանձնել Սուրբ Գայանե եկեղեցու բակում:

Գրեթե նույն ճանապարհին է անցել և նույն ճակատագրին արժանացել Դանիել Բեկ-Փիրումյանի հորեղբորորդին՝ Պողոս Կարամանի Բեկ-Փիրումյանը:

Պողոս Բեկ-Փիրումյանը ծնվել է 1862 թվականին, Արցախի Խաչենի Նախիջևանիկ գյուղում: Սովորել է Շուշիի գինվորական գիմնազիայում, ապա Թիֆլիսի Յուսկերական ուսումնարանում:

Մինչև առաջին համաշխարհային պատերազմը, Պողոս Բեկ-Փիրումյանը, ծառայելով ռուսական բանակում, հասել է գնդի հրամանատարի աստիճանի գնդապետի գինվորական կոչումով: Նա ծառայել է Ալեքսանդրապոլում, ապա Արդահանում տեղակայված զորամասերում, ի վերջո

տեղափոխվել Հեռավոր Արևելք: Պողոս Բեկ-Փիրումյանը պատերազմի առաջին տարիներին՝ մինչև 1916 թվականը, կռվել է Արևմտյան ռազմաճակատում: 1916 թվականին տեղափոխվում է Կովկասյան ճակատ և նշանակվում է հայկական հինգերորդ հրաձգային գնդի հրամանատար, որի անձնակազմը հիմնականում համալրված էր արցախցիներով: Գունդը ծանր մարտերով 1917 թվականին նահանջում է Մշո դաշտից և հաստատվում Նոր Բայազետի շրջանում:

Հենց իր հինգերորդ հրաձգային գնդով, որ ստացել է Մահապարտների գունդ անվանումը, Պողոս Բեկ-Փիրումյանը մասնակցեց Սարդարապատի հերոսամարտին: Հենց նրա հարվածային գունդը վճռեց մարտի ելքը: Պողոս Բեկ-Փիրումյանի գլխավորած Մահապարտների գնդի մասին հետագայում Խորհրդային Միության մարշալ Հովհաննես Բաղդամյանը գրել է. «Մինչև հիմա չեմ կարողանում մոռանալ, թե գլխավոր հարվածի ուղղությամբ ինչ աննպաստ պայմաններում էր կռվում դարաբաղցիներից կազմավորված 5-րդ հրաձգային գունդը (հրամանատար՝ Պողոս Բեկ-Փիրումյան): Ես մեծ հարգանքով համակվեցի նրանց հանդեպ՝ մարտում դրսևորած խիզախության ու անձնագոհության համար»:

Հայաստանի Հանրապետության հռչակումից հետո Պողոս Բեկ-Փիրումյանը գեներալ-մայորի գինվորական կոչումով ծառայության անցավ Հայկական բանակում:

1920 թվականին տապալվեց Հայաստանի առաջին Հանրապետությունը: Երկրին բռնությամբ տիրացած բոլշևիկներն ամեն ինչ անում էին հայությանը թուլացնելու և բարոյալքելու համար: Նրանք ձերբակալեցին հայկական բանակի հարյուրավոր սպաների և գնացրով ուղարկեցին Բաքու:

Պողոս Բեկ-Փիրումյանի կյանքի թելն ընդհատվում է 1921 թվականին՝ Երևանում: Նա չդիմանալով բոլշևիկյան ճնշումներին, միայնության մեջ, Դանիել Բեկ-Փիրումյանի սպանությունից օրեր անց, իր ծառայողական ատրճանակով արձակում է անձնասպան կրակոց և մահանում:

ԱՆՆԱ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

ՄԱՅԻՍՅԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԵՐ

ՍԱՐԴԱՐԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Սարդարապատի հերոսամարտը լավագույնն է նախադրյալներ ապահովեց 1918 թվականի մայիսի 28-ին հայկական պետականության վերականգմանը և ճանապարհ բացեց դեպի ազգային հարատևություն...

Սարդարապատի հերոսամարտը տեղի է ունեցել 1918 թվականի մայիսի 21-28-ը, հայկական կանոնավոր զորամասերի, աշխարհագործի և Արևելյան Հայաստանի ներխուժած թուրքական զորաբանակի միջև: Սարդարապատի հերոսամարտը հաճախ անվանում են «20-րդ դարի Ավարայր»:

1917 թ-ի հոկտեմբերին Ռուսաստանում կատարված հեղաշրջումից հետո երկրի նոր խորհրդային իշխանությունը հայտարարեց, որ Ռուսաստանը դուրս է գալիս առաջին համաշխարհային պատերազմից: Ռուսական զորքերը լքեցին Կովկասյան ռազմաճակատը, հեռացան Ռուսաստան: Հայ ժողովրդի համար ստեղծվեց չափազանց վտանգավոր վիճակ: Թուրքական զորքերի դեմ Կովկասյան

ռազմաճակատում կանգնած էին միայն Հայկական կորպուսի զորամասերը: Թուրքերն օգտվեցին նման վիճակից և 1918 թ-ի փետրվարին, խախտելով Երզնկայում կնքված գինադարի պայմանագիրը, անցան հարձակման՝ նպատակ ունենալով գրավել ոչ միայն առաջին համաշխարհային պատերազմի ընթացքում ռուսական զորքերի կողմից նվաճված Արևմտյան Հայաստանի նահանգները, այլև Արևելյան Հայաստանը: Թուրքերին հաջողվեց գրավել Երզրում ու Կարս բերդաքաղաքները և մայիսի 15-ին մտնել Ալեքսանդրապոլ (այժմ Գյումրի): Այստեղ թուրքական հրամանատարությունն իր զորքերը բաժանեց երկու խմբավորումների և դրանցից առաջինը Յաղուբ Շևքի փաշայի գլխավորությամբ շարժվեց դեպի Երևան, իսկ մյուսը Էսադ փաշայի գլխավորությամբ դեպի Ղարաբաղիսա (Վանաձոր), հետագայում այս զորախումբը ևս բաժանվեց երկու մասի և դրա մի մասը նույն Էսադ փաշայի գլխավորությամբ շարժվեց Ապարանի ուղղությամբ, մյուս կեսը՝

դեպի Ղարաքիլիսա: Հայաստանը հայտնվեց թուրքական արքանի մեջ: Երկրամասի պաշտպանության գործը ստանձնեց Երևանի նահանգի փաստացի դիկտատոր Արամ Մանուկյանը: Նրա հրահանգով՝ Սարդարապատի ուղղության հրամանատար Նշանակվեց Հայկական կորպուսի Երևանյան դիվիզիայի հրամանատար, ռուսական բանակի գեներալ-մայոր Մովսես Սիլիկյանը, ղարաքիլիսյան ուղղության գործերը ղեկավարելու էր Հայկական կորպուսի հրամանատար, ռուսական բանակի գեներալ-մայոր Թովմաս Նազարբեկյանը: Մայիսի 21-ին Ապարանի մոտ ձևավորված ռազմաճակատի հրամանատար Նշանակվեց Հայկական կորպուսի ռազմական կոմիսար Դրաստամատ Կանայանը (Դրո): Ըստ ռազմական պատմաբան, գնդապետ Խաչատրյանի, Ալեքսանդրապոլից մինչև Սարդարապատ թուրքական զորքերի հարձակման տեմպը ստեղծված իրադրությունում համեմատաբար փոքր էր՝ օրական մինչև 15 կմ, ինչը բացատրվում է մեր զորքերի, մասնավորապես Ալեքսանդրապոլից նահանջող հայկական հատուկ հեծելազորային գնդի (հրամանատար՝ Չոլոտարյով) և հատկապես՝ 2-րդ հետևակային բրիգադի (հրամանատար՝ գնդապետ Մորել) կողմից ցուցաբերված համառ դիմադրությամբ: Դա թույլ տվեց Երևանյան զորախմբի հրամանատար, գեներալ-մայոր Մովսես Սիլիկյանին իր զորքերը լավագույնս նախապատրաստել հակառակորդի հետ վճռական բախմանը:

Առաջին խմբավորումը մայիսի 21-ին հարձակվեց Սարդարապատի ուղղությամբ՝ Երևան ներխուժելու նպատակով: Թուրքական զորախմբի կազմում էին 36-րդ հետևակային դիվիզիան, հարվածային և սակրավորների մեկական գումարտակներ, հեծյալ գունդ, հրետանային մարտկոց (50 հրանոթ): Մայիսի 22-ի վաղ առավոտյան տագնապով դողանջեցին Սուրբ Էջմիածին Մայր տաճարի կոչնակները, բոլոր գյուղերի եկեղեցիների զանգերը: Ժողովուրդը զինվեց: Ջոկատներ կազմած աշխարհագորայինները շտապում

էին միանալ հայ ազգային զորամասերին: Մարտերը շարունակվեցին մինչև մայիսի 26-ը: Ծանր կորուստներ կրելով թուրքական բանակը նահանջեց դեպի Ալեքսանդրապոլ: Սարդարապատի ճակատամարտն ավարտվեց թուրքական գերակշիռ ուժերի դեմ տարած լիակատար հաղթանակով: Ճակատամարտում իրենց քաջությամբ աչքի ընկան ռուսական բանակի գնդապետ, հետագայում Հայաստանի Առաջին Հանրապետության գեներալ-լեյտենանտ Դանիել Բեկ-Փիրումյանը, ռուսական բանակի գնդապետ, հետագայում Հայաստանի Առաջին Հանրապետության գեներալ-մայոր Պողոս Բեկ-Փիրումյանը, փոխգնդապետ Կարո Հասանփաշյանը, կապիտան, (հետագայում Խորհրդային Միության մարշալ) Հովհաննես Բաղրամյանը, եպիսկոպոս՝ հետագայում Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Գարեգին Ա Հովսեփյանցը, ապագա գրող Ակսել Բակունցը, բազմաթիվ ֆիդայիներ:

Մեծ է եղել եզդի ազգի և նրա զորահրամանատար Ջհանգիր աղայի ներդրումը: Եզդիները հայերի հետ ենթարկվել էին ցեղասպանության, և այժմ, թուրքերի հաղթանակի դեպքում, նրանց սպասում էր վերջնական ոչնչացում: 1918 թվականին, երբ թուրքերը սկսեցին լայնածավալ հարձակում, կային հայկական ձևավորված հզոր ուժեր՝ Հայկական ազգային կորպուսը՝ երկու դիվիզիայով և կորպուսային զորամասերով ու ստորաբաժանումներով: Ահա թե ինչու խիստ դժվար էր թուրքերի առաջխաղացումը Արևմտյան Հայաստանից մինչև Արևելյան Հայաստանի մերձկասպյան գավառները: Թուրքերի հարձակումը Երզնկայից մինչև Բաքու տևեց մոտ իննը ամիս: Հայերի կողքին կռվում էին նաև նրանց թեկուզ փոքրաթիվ, սակայն հավատարիմ դաշնակիցները: Այդ թվում՝ եզդի նվիրված և քաջ մարտիկները: Ջհանգիր աղան առանց որևէ հրամանի և աջակցության հարձակվեց թուրքական զորքերի վրա և այդպիսով սատարելով բարեկամ և եղբայր հայերի բանակին:

ՀԱՂԹԱՆԱԿ ԿԵՐՏԱԾ ՄԱՐՇԱԼԸ`

ՍԵՐԳԵՅ ԶՐԻՍՏԱՓՈՐԻ ԱԳԱՆՈՎ

Սարդարապատի ճակատամարտում մասնակցել է մոտ 8.500 հայ և մոտ 500 եզդի մարտիկ:

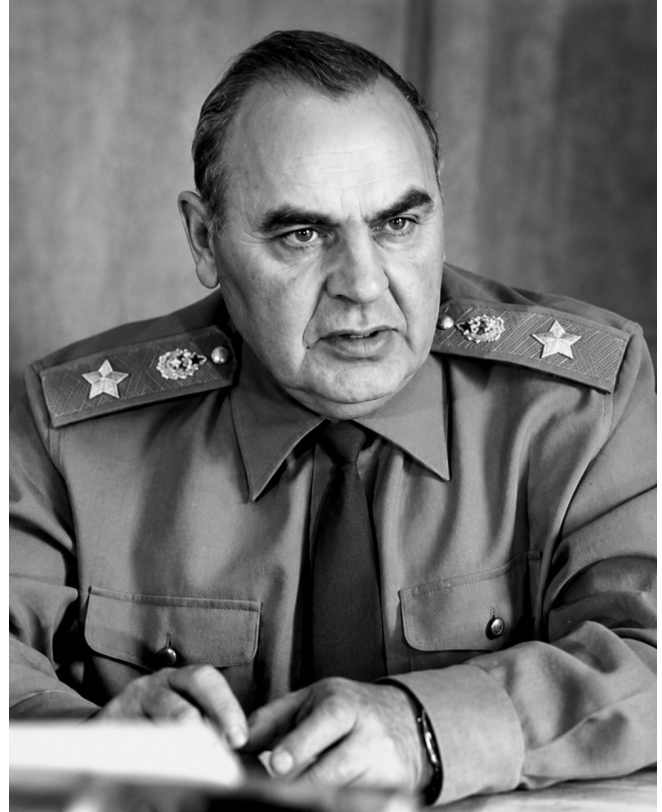
Սարդարապատի ճակատամարտին գրեթե զուգահեռ ընթացող Բաշ-Ապարանի մարտերին ընդհանուր հաշվարկով մասնակցել է մոտ 5.500 հայ զինվոր, որոնց հետ ուս-ուսի թուրքերի դեմ կռվում էին մոտ 500 եզդի` Ջհանգիր աղայի հրամանատարությամբ: Եզդի ժողովրդի դերը այս ճակատամարտերում շատ գնահատելի է եղել: Այդ դժվարին օրերին Ջհանգիր աղան սաև կարևոր դեր էր տանում ռազմաճակատում և թիկունքում` իր շուրջ համախմբելով հայ և եզդի շատ ֆիդայիներին: Սա ցույց էր տալիս, որ հայերը փոքր ազգերի նկատմամբ ունեցել են խիստ մարդկային, բարեկամական ու եղբայրական վերաբերմունք, որն էլ փոխհատուցվում էր փոքր դաշնակիցների` հայերին ցուցաբերված անկեղծ ու նվիրյալ զինակցությամբ: Հայ ազգը հաղթեց սաև իր մարդկային ու լայնախոհ քաղաքականության շնորհիվ, որը հակադրվում էր թուրք ագրեսորների ռասիստական և անմարդկային քաղաքականությանը:

Սարդարապատի ճակատամարտը հայ ուսումնասիրողների կողմից գնահատվել է որպես հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի փայլուն էջերից մեկը: Տարած հաղթանակի շնորհիվ Արևելյան Հայաստանի զգալի մասը փրկվեց թուրքական զավթումից, և հնարավորություն ստեղծվեց պետականության վերականգնման համար:

1968 թվականին ճակատամարտի վայրում կառուցվեց Սարդարապատի հերոսամարտի հուշահամալիրը /հեղինակ Ռաֆայել Իսրայելյանը/:

Այդ հոյակերտ ճարտարապետական համալիրը ներկայացնում է հայ ժողովրդի փառահեղ հաղթանակը և ճակատամարտի կարևորությունը Հայաստանի համար:

ԱՆՆԱ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

Սերգեյ Ագանովը ծնվել է 1917 թվականի հունիսի 4-ին Աստրախանում, հայորդի Խաչատուր Օհանյանի և ռուս դերասանուհի և երգչուհի Մարիա Ֆրոլովայի ընտանիքում: Նրա հայրական պապը, ով ծնունդով Արցախից է, հաստատվել է Աստրախանում: Վաղ փաստաթղթերում ապագա գեներալը նշված էր որպես Սերգեյ Խաչատուրի Օհանյան:

Ագանովը կրթությունը սկսել է Աստրախանում, ապա շարունակել Բաքվում: Դպրոցն ավարտելուց հետո նա ընդունվել է Մոսկվայի տրամվայի էլեկտրիկ-փականագործների դպրոց և աշխատել էլեկտրական կոմբինատում, որտեղ փականագործի օգնականից դարձել է բրիգադար: Չուզահեռաբար նա սովորել է Մոսկվայի պետական համալսարանի Աշխատանքային ֆակուլտետում: Հակված

լինելով ճշգրիտ գիտությունների՝ Ազանովը ընտրեց տեխնիկական ուղին: Ավելի ուշ նա գերազանցությամբ ավարտել է Մոսկվայի ռազմատեխնիկական ուսումնարանը և սկսել ծառայությունը Կարմիր բանակի ինժեներական զորքերում:

Խորհրդա-ֆիննական պատերազմի ժամանակ ծառայել է որպես սակրավորների դասակի հրամանատար: Հայրենական Մեծ պատերազմի սկսվելուն պես Ազանովը մեկնել է ռազմաճակատ, որտեղ ղեկավարել է վաշտը, եղել է գումարտակի շտաբի պետ, այնուհետև դարձել բանակի ինժեներական զորքերի շտաբի պետի օգնական: Մասնակցել է Լենինգրադի և Վոլխովի ճակատամարտերին: 1942 թվականի նոյեմբերից Ազանովը ծառայել է Կարմիր բանակի ինժեներական զորքերի շտաբում, որտեղ վերահսկում էր գործառնական պլանավորումը, այնուհետև նա մեկնում է գործող բանակ՝ առանցքային ճակատներում ինժեներական աջակցությունը համակարգելու համար:

Սերգեյ Ազանովը ղեկավար պաշտոններ է զբաղեցրել. ղեկավարել է 8-րդ գվարդիական բանակի ինժեներական զորքերը, գլխավոր շտաբի ակադեմիայում եղել է դասախոս և ամբիոնի պետի տեղակալ: 1970 թվականից դարձել է ԽՍՀՄ պաշտպանության նախարարության տեղակալ, իսկ 1975 թվականից՝ ինժեներական զորքերի պետ:

Սերգեյ Ազանովի ղեկավարությամբ կատարելագործվել է ինժեներական զորքերի կառուցվածքը և ներդրվել են բանակի տեխնիկական աջակցության նոր մեթոդներ: Նա նաև զգալի ներդրում է ունեցել Չեռնոբիլի ատոմակայանի վթարի հետևանքների վերացման գործում:

Սերգեյ Զրիստափորի Ազանովը կյանքից հեռացել է 1996 թվականի փետրվարի 1-ին և թաղված է Մոսկվայի Տրոեկուրովյան գերեզմանատանը:

Գայանե ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

МИХАИЛ АНАНОВ

Поэт, переводчик поэзии, прозаик, драматург, литературовед, журналист, публицист.

Член Союза писателей Грузии. Член Пушкинского общества русскоязычных литераторов «Арион». Член Союза армянских писателей Грузии «Вернатун». Член международного клуба фантастов Крыма «Фанданго». Член консультативного Совета Евразийской творческой Гильдии. Председатель экспертного Совета Евразийской творческой Гильдии.

Участник литературоведческих конференций, поэтических фестивалей и творческих вечеров. Выступал с докладами по сонетным ассоциациям на международных симпозиумах Школа Сонета, и на конференциях с докладами по анализу сонетов с позиций диалектики его канонов, а также с литературоведческими работами по анализу поэтических текстов и по теоретическим аспектам в поэтике.

Дипломант V Международного Форума «Золотой Витязь». Обладатель ордена святого Илии Чавчавадзе. Победитель поэтического конкурса фантастов. Лауреат различных литературных конкурсов.

Автор нескольких оригинальных сборников стихотворений, прозы, драматургии и переводческих сборников поэзии; двух брошюр: научные работы в области теории литературы и формотворческих аспектов в поэтике.

Публиковался в литературно-художественных и литературоведческих журналах.

МОЛИТВА СПАСИТЕЛЯ

Я – санитар... наш батальон – штрафной,
Лишь смертью нам дарована свобода,
Ведь каждый здесь для Родины изгой,
Не искупивший грех свой – враг народа.

Но он всегда, на подвиг вдохновлён,
Бросается под танк неустрашимо,
На поле боя есть один закон –
Коль жив, дави врагов неумолимо.

Фашист как бес, неведом страх ему,
Готов пойти на козни он любые,
И небо погружается во тьму...
Мы полыхаем в огненной стихии.

За нами Сталинград, Брест и Москва!
За нас сама кудесница-Природа!
За Родину! – священные слова,
Хоть мы презренные враги её народа.

Повсюду крики, словно стонет ад...
У пулемёта, кровью истекая,
Обвешанный гранатами комбат,
Меня вступить в сражение призывает.

«Прочь нежности... ни времени, ни сил...»,
Он прошептал дрожащими губами. –
«Злодей коварный чтоб повержен был,
Должны мы помнить – Родина за нами».

За нами, но не с нами, ну, а мы
Лечь за неё сейчас костями готовы,
И, хоть в объятьях цепких сатаны,
Бойцовским духом скинем мы оковы.

Но, Боже, это сколько их! Нас всех
Не хватит, чтобы выиграть сражение;
Коль не искупим мы свой тяжкий грех,
Не вымолим у Господа прощение.

И тут я вспомнил храм в родном селе.
Отец мне говорил: «Понять не сложно:
Для Бога, если вера есть в тебе,
Нет ничего, что сделать невозможно».

Взор к небу устремлён – надежды луч,
Как знаменье, дарованное свыше,
Гигантский обелиск из чёрных туч
Пробил, а, значит, зов мой был услышан.

О, Ангел милый, на своих крылах
Меня ты к высям вознеси небесным;
Душе моей не будет вedom страх –
Огня её достанется всем бесам.

В моих руках завидный арсенал,
В груди не сердце бьётся, а – граната.
Враг не пройдёт! – хоть нас в кольцо он сжал –
Мы выполним задание комбата.

Мгновение... зловещий грянул гром
И мириады молний гимном тризны
Обрушились на варвара огнём –
Огнём врагов своей святой Отчизны.

Пусть за собою смерть нас увлекла...
Враги народа, проклятые вами,
Желают вам и света, и добра,
И мира под родными небесами.

Кто добрым душам вынес приговор,
Сам запер дверь в заветную обитель,
Но, претерпев в свой смертный час позор,
За них молился на кресте Спаситель.

мелодекламация в авторском прочтении:
<https://www.youtube.com/watch?v=vne1E6VH23s>

ТРИУМФ ГЕОРГИЯ ПОБЕДОНОСЦА

Посвящается героям Великой Победы

Есть в каждом сердце заветная тайна:
Светоч твоих неподкупных побед,
В сферах, где жребий её не случаен,
Томно струится загадочный свет.

В проблесках молний, гимнами грома,
По бесконечной спирали судьбы,
Слышится голос до боли знакомый
Эхом восставший из гневной борьбы.

В бездну низвергнуты мира тираны...
Вырвав страну из когтей сатаны,
В вечность уходят от нас ветераны,
Чудо-герои ужасной войны.

В схватке неравной под колокол тризны
Клич громогласный надрывно звучал:
«Головы сложим свои за Отчизну,
Адским огнём чтоб Рейхстаг полыхал».

Так, шаг за шагом, покрытый шипами
Путь этот им удалось покорить,
Чтобы шипы, окропляя слезами,
В вечный розарий добра превратить.

Маршем победным и с верою в Бога,
Шли, чтобы пал кровожадный дракон,
С песнею шли триумфальной дорогой. –
Ею был воина дух окрылён.

– С честью мы землю свою отстояли,
Выиграв самый значительный бой;
На бесконечно мятежной спирали
Встретились с огенноликой судьбой.

Есть память сердца... не тлеют в нём раны...
Верные славной Победе сыны,
В вечность уходят от нас ветераны,
Чудо-герои ужасной войны.

СЛЁЗЫ БОГОРОДИЦЫ

В честь 80-летия Великой Победы

В Эдем сквозь адово горнило...

...и земля горит неумолимо...
Многие из нас уж полегли;
Тайнопись судьбы непогрешима –
Превратимся сами в горсть земли.

Страшен зверь, но мы готовы к бою!
Голос свыше властно прозвучал:
«Вас приму в объятья, как героев,
Вам открою в лучший мир портал».

Вознесём свои молитвы к небу,
Чтоб Всевышний даровал нам сил,
Он из праха наших древних предков
В день благословенный сотворил.

Облака от дыма почернели,
Пеплом осыпаются они...
Нам дождя бы – пламя одолели.
Из души отчаянье гони!

Мы в кольце у огненной стихии...
Нет спасенья, и к тебе с мольбой,
Нашей Богородице святой,
Обратимся, милая Мария.

Слышишь, как вокруг земля стенает,
Но сильнее огонь в сердцах бойцов;
Души мудрых старцев призывают
Вырваться из дьявольских оков.

Нам одну лишь битву б продержаться
И один барьер преодолеть;
Не позволим мы врагу прорваться,
Ну, а после можно умереть.

Вдруг свершилось чудо неземное –
В небе побелели облака –
Видим мы сиянье золотое:
Образ Твой – ты снова нам близка.

Скорбь видна в очах Твоих лучистых,
Каждый луч – спасительная нить,
Ведь своей слезой кристально-чистой
Пламя ты сумела укротить.

Бой идёт жестокий и на грани,
И в груди бойцов огонь горит,
– Горсточкой земли мы скоро станем. –
Эхом несмолкаемым звучит.

БЕССМЕРТНЫЙ ПОЛК

За Родину! – Вновь слышится призыв. –
Нам отступать нельзя! – Мы это знаем.
К Всевышнему с молитвами взываем,
Чтоб одолеть судьбы крутой извив.

Над нами журавлей поющих стая:
Кто завершил сражение, воспарив,
Нам шлёт салют! – Он радужно красив
И нас на новый подвиг окрыляет.

Хоть враг неумолим – грозна картечь,
Готовы мы костями под танки лечь...
Зло истребим священными слезами.

Великая Победа – наш оплот!
Её триумф навеки воспоёт
Бессмертный Полк созвучно с небесами.

ԳԵՆԵՐԱԼ - ԳԵՂԱՊԵՏ ՄԻՔԱՅԵԼ ՊԱՐՍԵՂՈՎ

ՄԻՔԱՅԵԼ ԱՐՏԵՄԻ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

«Ապրել ու գործել միայն այն բանի համար, որի համար արժե մեռնել, և մեռնել միայն այն բանի համար, որի համար արժեք ապրել»:

Գարեգին ՆժԴԵՀ

Միքայել Արտեմի Պարսեղովը (Բարսեղյան) ծնվել է 1899 թվականի հունիսի 15-ին Լեռնային Ղարաբաղի Մաշադիշեն (հետագայում Կոլխուզաշեն) գյուղում (Ռուսական կայսրություն)՝ արհեստավորի ընտանիքում: Նա 12 տարեկան հասակում զրկվում է ծնողներից և ստիպված է լինում տեղափոխվել Միջին Ասիա՝ աշխատանք գտնելու: Երկար ժամանակ աշխատում է Ուզբեկստանի Անդիժան քաղաքի բամբակագործ գործարանում: Առաջին համաշխարհային պատերազմի սկսվելուն պես նա հայտնվում է Կովկասյան ռազմաճակատում, որտեղ նրա քաջությունն ու նվիրվածությունը աննկատ չեն մնում:

Կարմիր բանակում զինվորական ծառայությունը Պարսեղովն սկսել է Անդիժան ամրոցում՝ որպես դասակի հրամանատարի օգնական: 1922 թվականին նա գերազանցությամբ ավարտում է Տաշքենդի հրետանային հրամանատարական դասընթացները, ապա նշանակվում

է Լենինգրադի ռազմական օկրուգում մարտկոցային հրանոթի հրամանատար: 1930 թվականից ստանձնում է Մերձվոլգյան զինվորական օկրուգի հրետանային դիվիզիոնի հրամանատարի պաշտոնը, իսկ 1931 թվականից նա արդեն Անդրբայկալյան զինվորական օկրուգի Ուրալյան հրետանային գնդի հրամանատարն էր և զինվորական կոմիսարը:

1936 թ. ոսկե մեդալով ավարտելով Մ. Վ. Ֆրունզեի անվան ռազմական ակադեմիան՝ Մ. Պարսեղովը ցույց է տվել ոչ միայն մարտավարության ակնառու ունակություններ, այլև հազվագյուտ ռազմավարական խորաթափանցություն: Այս բոլոր հատկանիշները նրան դարձրել են հրետանային ստորաբաժանումների անփոխարինելի հրամանատար:

Երբ սկսվեց Խորհրդա-ֆիննական պատերազմը, նրան վստահվեց ԽՍՀՄ 7-րդ բանակի հրետանու հրամանատարության կարևոր և դժվարին պարտականությունը: Նրա գլխավորած հրետանին այդ պատերազմում վճռական հարված է հասցնում ֆիններին՝ ցույց տալով կազմակերպչի ակնառու տաղանդը: «Մաներհայմի գծի» հաջող ճեղքումից հետո ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի նախագահության 1940 թ. մարտի 21-ի հրամանագրով նրան շնորհվում է Խորհրդային Միության հերոսի բարձրագույն կոչում:

Հայրենական մեծ պատերազմի սկսվելուն պես նա ծառայում էր Հարավ-Արևմտյան ռազմաճակատում՝ որպես հրետանու պետ: 1941 թվականի դեկտեմբերի 24-ից նա եղել է Հարավ-արևմտյան ռազմաճակատի գլխավոր հրամանատարի տեղակալը և հրետանու պետը: Հրետանու գեներալ-լեյտենանտի ղեկավարած հրետանային գնդերը կարողացել էին մոտ երկու ամիս զսպել հակառակորդի առաջխաղացումը Կիևի ուղղությամբ:

1942 թվականի մարտի 5-ին նա նշանակվում է 40-րդ բանակի հրամանատար, պաշտպանում խորհրդային դիրքերը, մասնակցում հիմնական գործողություններին, որոնք փոխում են պատերազմի ընթացքը: Իր ղեկավարած

բանակը պաշտպանական մարտեր է մղել Կուրսկի, Վալույկիի և Վորոնեժի համար: 1942 թվականի մայիսին նա նշանակվում է Բոյանսկի ուղղության հրետանու պետ:

Այնուհետև Մ. Պարսեղովը նշանակվում է 2-րդ Հեռավոր-արևելյան ռազմա-ճակատի զորքերի հրամանատարի տեղակալ և հրետանու պետ: Որպես առաջատար հրետանային մասնագետ և փորձառու ռազմական ղեկավար՝ նա մեծածավալ աշխատանք է կատարել հրետանային ստորաբաժանումների և կազմավորումների մարտական պատրաստվածության բարելավման ուղղությամբ՝ դրանով իսկ զգալի ներդրում ունենալով 1945 թվականին միլիտարիստական Ճապոնիայի պարտության մեջ: Հայրենական մեծ պատերազմի մարտերում ցուցաբերած մարտական սխրանքների համար Խորհրդային իշխանությունը գեներալ-լեյտենանտ Մ. Պարսեղովին պարգևատրեց Սուվորովի երկրորդ աստիճանի շքանշանով: Մինչ այդ նա արժանացել էր Լենինի երեք և Կարմիր Դրոշի չորս շքանշաններին:

Պատերազմի ավարտից հետո հրետանու գեներալ-լեյտենանտ Միքայել Պարսեղովը շարունակում է իր ծառայությունը՝ ղեկավարելով տարբեր ռազմական օկրուգների հրետանին: Նա դաստիարակել է ռազմական մասնագետների՝ նրանց փոխանցելով իր անգնահատելի փորձը:

Նա զբաղեցրել է տարբեր հրամանատարական պաշտոններ՝ հրետանային գնդի հրամանատար, Լենինգրադի ռազմական օկրուգի հրետանու պետ, 123-րդ հրետանային դիվիզիայի հրամանատար և այլն, իսկ 1946 թվականի սեպտեմբերից՝ Լեհաստանում Հյուսիսային ուժերի խմբի հրետանու պետի տեղակալն էր:

1948 թ. Մ. Պարսեղովն ավարտել է Կ. Ե. Վորոշիլովի անվան բարձրագույն ռազմական ակադեմիայի դասընթացները, ապա նույն տարում նշանակվել Բելառուսի ռազմական օկրուգի հրետանու պետ, իսկ 1954 թվականին նշանակվել է Լենինգրադի ռազմական օկրուգի հրետանու պետ:

1958 թվականի փետրվարի 18-ին Մ. Պարսեղովին շնորհվեց հրետանու գեներալ-գնդապետի զինվորական կոչում: 1961 թվականի մայիսին նա նշանակվել է Մ. Ի. Կալինինի անվան ռազմական հրետանային

ակադեմիայի հրամանատարական ֆակուլտետի պետ՝ իր բոլոր գիտելիքներն ու մարտական մեծ փորձը նվիրելով Խորհրդային բանակի համար սպայական կադրերի պատրաստմանն ու կրթությանը:

Հրետանու գեներալ-գնդապետ Միքայել Պարսեղովը մահացել է 1964 թվականի ապրիլի 27-ին Լենինգրադում: Հուղարկավորվել է Լենինգրադի Բոգոսլովսկոյե գերեզմանատան Հերոսների ծառուղում, որտեղ նրա հիշատակին հուշարձան է կանգնեցվել: Խորհրդային Միության հերոս Միքայել Պարսեղովի կիսանդրին կանգնեցվել է նաև նրա հայրենի Կոլխոզաշեն գյուղում, որտեղ 1971 թ. հիմնվել է նրա տուն-թանգարանը:

Միքայել Պարսեղովի զինակիցներն իրենց հուշերում պատմում էին այն մասին, որ նա միշտ աչքի էր ընկնում իր ազնվությամբ և ոլորտի վերաբերյալ զինվորական խորը իմացությամբ: Մ. Պարսեղովն ուներ մեկ այլ առանձնահատկություն. նա հրաշալի ընկեր էր և զրուցակից: Խստաբարո, զուսպ և կիրթ մարդ էր՝ բազմակողմանի զարգացած:

Հրետանու հմուտ մասնագետը գիտեր, թե ինչպե՞ս լսել իր ընկերների խորհուրդները, որոնք նա դրականորեն էր ընկալում՝ հետազայում կիրառելու համար:

Նունիկ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

«Մայր Հայաստան»

ռազմական պատմության թանգարանի գիտաշխատող